

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie

**Mezigenerační vztahy pohledem studentů středních
škol ve Vsetíně**

Intergenerational relations through the eyes of high school
students in Vsetín

Dana Vajdová

Vedoucí bakalářské diplomové práce: Mgr. Jitka Hanáčková

Olomouc 2014

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně a uvedla v ní
veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použila.

Ve Vsetíně dne 28. března 2014

.....

Děkuji Mgr. Jitce Hanáčkové za její cenné rady a vedení mé bakalářské diplomové práce.

Obsah

Úvod.....	6
1 Vývojová stadia.....	8
1.1 Přehled vývojových stadií.....	8
1.2 Adolescence.....	9
1.2.1 Tělesný vývoj v adolescenci.....	10
1.2.2 Psychický vývoj v adolescenci.....	11
1.2.3 Sociální vývoj adolescenta a utváření identity.....	13
1.3 Stárnutí a stáří.....	15
1.3.1 Stárnutí populace.....	16
1.3.2 Obecné projevy stárnutí.....	18
1.3.3 Osobnost a sociální zařazení.....	19
1.3.4 Autonomie a nezávislost ve stáří.....	21
2 Mezigenerační vztahy.....	23
2.1 Společnost a stáří.....	23
2.2 Mýty o stáří a média.....	24
2.3 Komunikace se starými lidmi.....	26
2.4 Ageismus.....	27
3. Výzkumná část.....	30
3.1 Úvod do výzkumu.....	30
3.2 Dosavadní výzkumná šetření.....	30
3.3 Cíl výzkumu a výzkumné otázky.....	30
3.4 Stanovení výzkumného vzorku.....	32
3.5 Popis metodiky výzkumu a sběr dat.....	33
3.6 Výsledky výzkumu.....	35

3.6.1	Od kolika let považují adolescenti lidi za seniory.....	35
3.6.2	Co si adolescenti představují pod pojmem senior	36
3.6.3	Vztah adolescentů vůči seniorům.....	37
3.6.7	Přínosnost seniorů pro společnost z pohledu adolescentů.....	41
3.6.8	Konflikty mezi seniory a adolescenty	43
3.6.9	Četnost kontaktu mezi adolescenty a prarodiči	45
3.6.10	Předsudky a názory, jak je zauímají adolescenti vůči seniorům	46
3.6.11	Zájem adolescentů o spolupráci se seniory	48
3.6.12	Četnost zkušeností adolescentů se spoluprací se seniory	49
3.7	Ověření tezí a hypotéz	50
3.8	Shrnutí výzkumného šetření	52
	Závěr.....	54
	Bibliografie.....	55
	Seznam tabulek.....	57
	Seznam grafů.....	58
	Přílohy	59

Úvod

Západní společnost dospěla do doby, kterou provází stárnutí populace. S touto problematikou se řada z nás setkává denně. V médiích i společenských debatách, se čím dál častěji diskutuje o problémech, které tím vznikají. Někdy se zdá, že společnost prospala správnou dobu, kdy bylo vhodné začít se na tuto situaci připravovat. Nedostatečná a pomalá reakce přivedla seniory do situace, kdy řada z nich je ještě velmi aktivních, ale klesá reálná možnost jejich uplatnění. Z hlediska médií jsou často prezentováni jako přítěž, pro kterou nejsou dostatečné kapitální rezervy potřebné k jejich zajištění. Politická scéna prezentuje také častěji problémy spojené se stárnutím populace, než sociální přínosy, a tak je celá tahle problematika přeorientovaná na ekonomickou stránku. K tomuto všemu si dnešní adolescenti musí najít vlastní postoj a vztah. Přes současnou, často negativní prezentaci seniorů se přesto očekává, že k nim budou mít kladný vztah. Je zcela zjevné, že světy seniorů a adolescentů v dnešní "rychlé" době postupně ztrácejí společná témata a jmenovatele, tím jednoznačně trpí jejich mezigenerační vztahy. Přesto věřím, že díky pozitivním zkušenostem a snad většinově kladnému vztahu k seniorům v rámci rodiny, se dnešní adolescenti staví k problematice stárnutí populace čelem a nenechávají ji příliš negativně ovlivnit svůj celkový vztah k seniorům.

Teoretická část této bakalářské práce se zabývá vývojovými stadii člověka, neboť samotné mezigenerační vztahy jsou často právě vztahy mezi lidmi v různých jednotlivých stadiích. Důraz je zde jednoznačně kladen na období adolescence a stáří. Poslední část teorie je věnována mezigeneračním vztahům, souvislostem, které je ovlivňují a postojům společnosti vůči seniorům.

Cílem této práce je zjistit, jaký mají adolescenti ve Vsetíně vztah k seniorům. Především se práce zabývá mírou positivity nebo negativity tohoto vztahu. Tím se také zabývá praktická, výzkumná část práce, k jejíž

realizaci a naplnění byla použita metoda kvantitativního výzkumu pomocí dotazníků. Dále jsou zkoumány některé související skutečnosti, které přímo ovlivňují vztah, neboť se dá předpokládat, že s ním úzce souvisí. Například se jedná o ochotu spolupráce adolescentů se seniory, četností konfliktů, které se seniory mají, míře, kterou hodnotí přínos seniorů pro společnost nebo přijímání některých vybraných předsudků a postojů vůči seniorům. Na mnohé také práce nahlíží z pohledu některých determinantů, které dle předpokladu ovlivňují vztah. Těmito determinanty jsou pohlaví, společné bydlení v domácnosti s prarodičem nebo jiným seniorem a rozdílnost bydlení na vesnici nebo ve městě.

1 Vývojová stadia

Mezigenerační vztahy jsou často vztahy mezi lidmi v různých vývojových stadiích lidského života. V této práci jsou adolescenti vybráni jako vzorek a zástupci mladé generace. Jsou zkoumány jejich postoje a názory vůči seniorům. Proto považují za nezbytné, definovat si období adolescence a seniorského věku, vymezit si je a blíže se zaobírat pojmy s nimi spojenými. S tím také souvisí vymezení v rámci vývojových stadií člověka, neboť právě jimi se jednotlivé generace liší.

1.1 Přehled vývojových stadií

Pro přesné vymezení adolescence a stáří jako pojmů, se kterými v této práci pracuji, v rámci vývojových stadií člověka považuji za důležité uvést stručnou periodizaci všech stadií. Ta se podle různých autorů liší. S ohledem na cíl práce, kterým je zjistit, jaký mají adolescenti ve Vsetíně vztah k seniorům, uvádím periodizaci podle Kurice a kol. (1986, s. 34 - 7), protože uvádí dělení pubescence a adolescence v primární periodizaci.

1. **Stadium nitroděložního vývoje.** (Od období zárodečného po porod, cca 280 dní.)
2. **Kojenecké stadium.** (Začíná obdobím novorozeneckým, poté pokračuje vlastním stadiem kojeneckým do cca 1 roku.)
3. **Stadium raného dětství.** (Začíná kojeneckým obdobím a končí třetím rokem dítěte.)
4. **Stadium předškolního dětství.** (Začíná 4 rokem a končí mezi 6-7 rokem dítěte.)
5. **Stadium školního dětství.** (Často uváděno jako mladší školní věk. Trvá do 10-11 let.)
6. **Stadium puberty.** (Závěrem je ukončení pohlavního zrání tedy asi 13-15 rok.)

7. **Stadium adolescence.** (Začíná koncem puberty a končí mezi 18 - 21 rokem jedincem.)
8. **Stadium mladšího dospělého věku.** (Končí cca. 30 rokem.)
9. **Stadium středního dospělého věku.** (Končí cca. 45 rokem.)
10. **Stadium staršího dospělého věku.** (Začíná 46 rokem, konec je velmi individuální zhruba kolem 60 roku jedince.)
11. **Stadium počátečního stáří.** (Přibližně 61 -75 rok života.)
12. **Stadium pokročilého stáří.** (76 - 90 rok života.)
13. **Stadium krajního stáří.** (90 - 110 rok života. Tohoto stadia už se dožívá pouze zlomek generace.)

Různí autoři, však přistupují k dělení odlišně. Kupříkladu Langmeier a Krejčířová (1998) používají pojmenování - Období dospívání. To vymezují věkem 11 - 12 až 20 - 22 let. Teprve sekundárně dělí Období dospívání na Období pubescence (asi 11 - 15 let) a Období adolescence (15 - 20/22 let). Přestože také Petřková (2005, s. 43) upozorňuje na fakt, že se v současnosti pro celé cca 10 let trvající období prepuberty, puberty a adolescence spíše používá souhrnný pojem dospívání/adolescence, osobně preferují jejich rozlišení v primárním dělení.

Ve vývojových stadiích lidského života je třeba si uvědomit, že kromě početí, narození a smrti nelze nástup a konec jednotlivých fází přesně určit. Jednotlivá stadia na sebe navazují a zároveň se prolínají. To platí také pro adolescenci a období stáří, kterými se tato práce dále zabývá.

1.2 Adolescence

Adolescence je vývojovým stadiem, které začíná ukončením pohlavního dospívání a končí nástupem dospělosti. Dolní hranice se obvykle uvádí jako 15. až 16. rok života. Horní pak mezi 18. až 21. rokem. Adolescence je posledním vývojovým stadiem na cestě k dospělosti, proto se také nazývá obdobím mládeneckým nebo jinoštvím. Na konci tohoto období se člověk stává emocionálně a ekonomicky nezávislým na svých

rodičích. Začíná samostatně řešit problémy a hledat životní poslání (Kuric a kol., 1986, s. 231).

Macek (2003, s. 9) nabízí vymezení pojmu adolescence podle Muusse: „**Termín adolescence** je odvozen z latinského slovesa *adolescere* (*dorůstat, dospívat, mohutnět*). Jako termín označující určité období života člověka bylo toto slovo použito poprvé v 15. století.“

Adolescence je považována za klidnější období, než předchozí puberta. Ovšem zdaleka se nejedná o období bezproblémové (Čáp, Mareš, 2001, s. 236). Období adolescence je považováno za přechodné období mezi dětstvím a dospělostí. Tento vývojový přechod se projevuje v mnoha úrovních. Mění se tělesná stavba, vzhled, poznávací schopnosti se zdokonalují, proměňují se názory, hodnoty postoje, motivace. Proměnou tedy prochází celá osobnost. Zároveň je jedinec připravován na přijetí společenských rolí a pozic zahrnujících profesní činnost, partnerský život, manželství, rodičovství a občanské aktivity (Petřková, 2005, s. 43).

V následujících částí práce se věnuji jednotlivým vývojovým změnám. Je ovšem nutné si uvědomit, že mnoho změn je značně individuálních. Jsou ovlivněny mnoha faktory. Např.: Růst může být ovlivněn stravou, procesy socializace nevhodným prostředím nebo cesta k nezávislosti na rodičích se prodlouží i přes ukončení adolescence, kupříkladu studiem jedince.

1.2.1 Tělesný vývoj v adolescenci

V adolescenci jedinec vnímá své tělo velmi intenzivně. Posuzuje ho podle vzhledu a schopností. Tělesné změny v adolescenci jsou velmi výrazné a mohou výrazně ovlivnit psychický stav adolescenta. Vzhledem k cíli práce se budu zabývat stručně pouze změnami, které přímo ovlivňují psychický stav jedince, který se následně promítá do jeho sociální interakce.

Tělesná atraktivnost v tomto období hraje důležitou roli. Atraktivnost dívek a fyzická zdatnost chlapců pomáhá některým jedincům

získat uznání druhých, posílit sebevědomí, budovat svou identitu. Tyto biologické základy jsou však značně pomíjivé, proto je vhodnější budovat svou jistotu na kompetentnosti, vzdělání, schopnostech, výkonech, komunikačních dovednostech a osobních rysech. Ne všichni adolescenti však chápou přednosti této obtížnější cesty (Čáp, Mareš, 2001, s. 237).

Čáp (1983, s. 109) upozorňuje na problematiku opožděného biologického vývoje. Jedinec zasažený touthle problematikou poté často trpí tím, že se k němu okolí chová jako k dítěti. To může vyvolávat pocity méněcennosti a úzkosti. V takovém případě hrozí, že se s tím jedinec bude vyrovnávat nežádoucím způsobem.

1.2.2 Psychický vývoj v adolescenci

Nejvýznamnější změny během adolescence se odehrávají v psychice. Ztrácí se pubertální rozpornost, nevyrovnanost a nezdravé úsudky. Ty jsou nahrazovány střízlivým hodnocením. Jedinec ustupuje od přehnané naivní romantičnosti a začíná se přiklánět k reálnému životu (Kuric a kol., 1986, s. 234).

„Zvláštní význam ve střední adolescenci získávají emoce a city související s erotickou sférou života, estetické city a mravní citění. Je to často i období "prvního vystřízlivění", jež člověk zažívá při konfrontaci reality všedního dne se svými vysněnými představami a ideály (např. v souvislosti s volbou střední školy či profese, ve vztahu k rodičům, dalším autoritám, v přátelství, v erotických a sexuálních vztazích)“ (Macek, 2003, s. 48).

Senzomotorické a intelektuální předpoklady v adolescenci již umožňují dosahovat vysokých výkonů. Mnoho adolescentů však svých možností plně nevyužívá, zejména poté ve škole. To může být ovlivněno nedoceněním kultury a školního vzdělání v rodině, ve skupině vrstevníků nebo mezoprostředí. Dále to může být způsobeno negativními zkušenostmi s hodnocením pracovníků vyššího vzdělání, málo rozvinutými volnými

vlastnostmi, zejména pak nedostatkem vytrvalosti v plnění povinnosti bez rychlého uspokojení a ocenění. Jedná-li se však o činnost silně motivovanou, jsou adolescenti schopni vyvinout značné úsilí (Čáp, Mareš, 2001, s. 236-7). Ustalování a dozrávání psychických procesů adolescenta mu umožňuje trvalejší soustředění vědomé činnosti. Pozornost se ustaluje, až dosáhne plné kvality (Kuric a kol., 1986, s. 234).

V paměti již v pubertě převládlo logické zapamatování nad zapamatováním mechanickým. V adolescenci se však paměť dále zdokonaluje, a to až do 25. roku života jedince. Po 15. roce jsou však změny malé a pomalé (Kuric a kol, 1986, s. 234).

Petřková (2005, s. 45) upozorňuje na pojem **adolescenční egocentrismus**. Ten se od typického egocentrismu v myšlení liší tím, že adolescenti se nevnímají jako středobod fyzikálního vesmíru, nýbrž jako střed "psychologického vesmíru". Tedy, že to co prožívají oni je jedinečné a neopakovatelné.

„Důsledkem nových kompetencí v oblasti myšlení je také hyperkritičnost a sklon polemizovat, který vyplývá z potřeby procvičit a potvrdit si nové intelektové schopnosti“ (Petřková, 2005, s. 45). Také Kuric (1986, s. 235) se s předchozím tvrzením shoduje a dále ho rozvíjí. Uvádí, že adolescenti často vyhledávají rozumové spory, ve kterých se snaží hájit své názory. Používají vážná zobecnění a logickou argumentaci. I v případě, že se adolescenti v úsudku mýlí, jde jejich myšlení do hloubky. Rozhovory ze strany dospělých, proto musejí být promyšlené, aby nutili adolescenty hledat hlubší příčiny a skryté vztahy.

Vývojem prochází také adolescentova emocionalita. V porovnání s časným dospíváním (pubertou), která se vyznačuje impulzivností, vysokou emoční labilitou, nedostatkem sebeovládání a rychlou změnou nálad, je období adolescence klidnější a stabilnější. Nevyrovnanost a náladovost postupně odeznívají. Charakteristická je větší extravertovanost, menší impulzivnost a emocionální dráždivost. Významnějšími se stávají emoce a

city související s erotickou sférou života, estetickým a mravním cítěním (Petřková, 2005, s. 45). Také Kuric a kol. (1986, s. 237) upozorňuje na významné změny, které adolescent prodělavá v oblasti erotických citů, a to v podobě silných vroucích milostných vztahů, touze po sblížení a opěťování lásky.

Čáp (1983, s. 113) popisuje nutnost mladého člověka řešit časté konflikty, náročné životní situace a rozpory ve chvílích, kdy nemají dostatečné zkušenosti, dostatečně rozvinutou vůli, sebeovládání a autoregulaci, jako příčinu často zvýšené míry emoční lability. Dochází poté často k sebepodceňování a sebepřeceňování, k výkyvům ve výkonu a v kázni ve škole nebo na pracovišti, ve vztazích k rodičům, učitelům, společnosti.

1.2.3 Sociální vývoj adolescenta a utváření identity

Langmeier a Krejčířová (1998, s. 149) odkazují na Havighurtsta. Mezi hlavní vývojové úkoly dospívání patří vymanění se z přílišného vztahu a závislosti na rodičích a naopak navázání diferenciovanějších a významnějších vztahů mezi vrstevníky obojího pohlaví. Proces osamostatňování a rozšiřování nejrůznějších sociálních vztahů je základním pochodem, který probíhá od útlého dětství, až do dospělosti. V období dospívání, je však klíčovým a zároveň rozhodujícím ve směru pozdějšího přijetí rolí rodičovských a manželských.

Adolescent teprve hledá svou adekvátní roli v osobním a společenském životě. V tomto období zpravidla volí svou budoucí profesi a začíná se na ni připravovat. Současně adolescent touží po dospělosti, jako po metě po jejíž dosažení bude moci "téměř cokoliv". V osmnácti letech však člověk často není všestranně dospělí ani "profesně hotový" (Haškovcová, 2010, s. 12).

Sociální role - chování, které sociální skupina očekává od každého svého člena v závislosti na normách, hodnotách dané skupiny a postavení

jedince ve skupině. Neplnění této role může pro jedince znamenat až vyloučení ze skupiny. Pochopení sociálních rolí je důležité pro pochopení vztahů ve skupině (Průcha a kol., 1995, s. 205).

Emancipace od rodiny - uvolnění od rodiny je nutný proces v osobním vývoji jedince. Je tím snazší, čím harmoničtější jsou vztahové podmínky v rodině, avšak ani za ideálních podmínek neprobíhá vždy snadně. Rodiče často nechápou a nepřijímají tuto úlohu, protože své děti "nechtějí ztratit". Každé dítě si hledá svůj originální způsob jak se osamostatnit. V tomto období dítě ztrácí jistoty, které mu rodina poskytuje. Vyrovnává se s tím často revoltou proti rodičům, hledáním fiktivních chyb a rychlým přejímáním nových vzorů z okolí. Pokud se nedaří jedinci emancipovat se ideálně, volí často problémové způsoby, kterými se vyrovnává se ztrátou jistot - asketický život, nezájem o společnost, uzavření do sebe, odsuzování módy a kultury vrstevníků, přehnané útky do fantazie, nebo naopak velmi rychlé útky do nových vztahů (Langmeier, Krejčířová, 1998, s. 149-50). Emancipace neprobíhá u všech jedinců stejně, jako problémové se mohou ukázat případy, kdy je rodina příliš autoritativní (submisivní jedinec nemá dost sil na odpoutání) nebo rigidní, uzavřená (není ochotna se smířit se změnou chování dítěte) (Petřková, 2005, s. 47).

„Formování vlastní identity, dosažení zralejšího stupně ve vývoji vlastního já zahrnuje krizi, její řešení, přijetí závazku a úsilí i jeho realizaci. Krize znamená prožití pochybností, váhání mezi různými možnostmi - např. ve volbě oboru studia a povolání, ve volbě partnera, volbě životního stylu. Závazek znamená rozhodnutí pro jednu eventualitu a řízení se plánem k realizaci tohoto rozhodnutí“ (Marcia in Čáp, Mareš, 2001, s. 237).

Adolescence je období vývojových změn. Intenzivně se v tomto období vytváří životní postoje a hodnoty. Stejně tak dochází k vývoji v oblasti mezilidských vztahů, do kterých patří také mezigenerační vztahy a postoje vůči seniorům. Právě v tomto období si vytváříme silné návyky, postoje a názory, které mohou ovlivňovat naše chování k seniorům po zbytek života.

1.3 Stárnutí a stáří

„Ponenáhlu síly a zdravá mohutnost chátrají a věk se nachyluje k úpadku.“

Lucretius

Stárnutí je velmi individuální záležitost. Každý člověk pro něj má jiný metr. V mládí člověku případnou jako staří často lidé středního věku, a jak člověk stárne, snaží si hranici posouvat před sebou. Většina autorů si pokládá otázku, kdy je člověk starý? Odpovědi se rozcházejí na individuálním přístupu. Haškovcová (2010, s. 20) a Dientsbier (2009, s. 7) upozorňují na fakt, že samotné stárnutí začíná okamžikem početí. Haškovcová (2010, s. 20) označuje proces stárnutí za diskontinuitní, tedy že v různých obdobích života stárneme různě rychle. Proto máme "staré mladíky" a mladé "staříky". Z hlediska normálního života uvádí jako obvyklou praxi, že za starého člověka je považován ten, kdo dosáhl penzijního věku. I přes rozdíly penzijních systémů jím je zpravidla 65letý občan. Odchod do penze se však stále posouvá a s ním se posouvá také věkové pásmo stáří. V současnosti žijeme v době s nejdelší průměrnou délkou života. Na stárnutí se také často nahlíží z biologického hlediska. Dientsbier (2009, s. 8) k této problematice píše, že stárnutí není nemoc, ale skutečnost, kterou vnímáme a můžeme na ní reagovat. Označuje proces stárnutí za postupné opotřebení organismu. I zde uvádí, že je to proces individuální, u někoho začínají projevy již v padesáti, jiný se cítí v dobré kondici i v sedmdesáti. Autor dále dělí stárnutí na **normální**, které závisí na přibývajícím věku a **patologické**, kterému napomáháme špatnou životosprávou, životním stylem a nekázní vůči sobě. Dále může být urychlováno nemocí nebo působením faktorů z prostředí.

Dientsbier a Procházková (2011, s. 14) popisují ve spojení se stárnutím pojem "biologické hodiny". Ty nám údajně naprogramovaly délku života. Většina těchto představ je však stále na úrovni hypotéz.

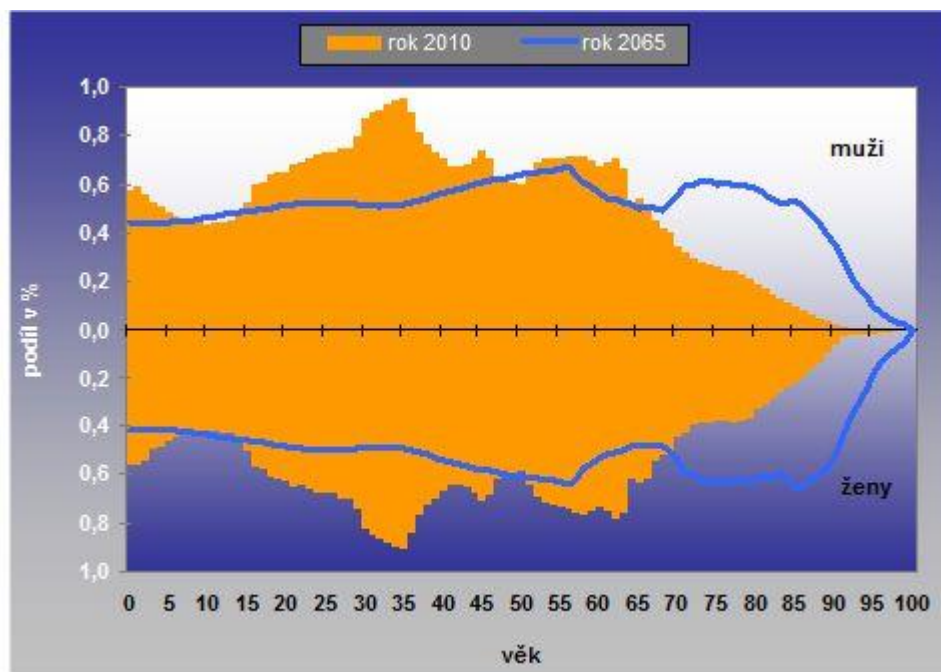
Přesto, že povětšinou autoři uznávají stárnutí jako individuální proces, vytvořili určité periodizace, kterých se dá držet. Pro účely této práce se nadále budeme držet periodizace podle Kurice (1986, s. 34 - 37) viz kap. 1.1.

Samotnou otázkou zůstává, jak vlastně stárnoucí lidi označovat. Podrobně to vysvětluje Haškovcová (2010, s. 21). Dříve se užívaly pojmy jako geron, případně geront (z řeckého geron = stařec) nebo přestárlí občané. Mimo odbornou literaturu, však byla označení často nelichotivá: stařena, stařec, bába nebo dědek. Později někteří odborníci prosazovali pojem "dříve narození občané", ten však asocioval předčasně narozené děti. Evropská komise v současnosti navrhuje pojmy jako "zkušenější" nebo "věkově pokročilý občan". Patrně nejlepší řešení je označovat seniory "starší občané". Vhodné může být také číselné dělení podle věku: 60+,70+, 80+ atd. Osobně považuji zavádění vhodných pojmenování seniorů za velmi důležité, protože pojmenování, které sami používáme je to první, co nás napadne při setkání s nimi, je v zájmu společnosti, aby přístup k seniorům nebyl ze strany mladších negativní již v této asociaci. Z hlediska této práce budu často používat označení senior jako synonymum pro výše uvedené označení, toto označení bude zároveň pro svou jednoduchost použito ve vlastním výzkumném šetření.

1.3.1 Stárnutí populace

Žijeme v době, kdy v naší geografické oblasti dochází ke stárnutí populace. Společnost si je touhle problematikou vědomá a snaží se provádět opatření, které by zajistily kvalitní život až do jeho sklonu. Je běžnou praxí, že masová média informují o stárnutí, ovšem většinou je spojení s ekonomickým zajištěním lidí důchodového věku. Haškovcová (2010, s. 23-4) uvádí očekávanou délku života pro začátek 21. století v České republice pro muže 74,2 a pro ženy 80,3 let. Odhaduje se, že v roce 2065 bude střední délka života mužů 86,4 a u žen 91 let. Dále upozorňuje na viditelný rozdíl mezi průměrným dožitím mužů a žen. Početní zastoupení lidí starších 65 v

populaci neustále narůstá. V současnosti má Česká republika přibližně 14% osob starších 65 let. V roce 2030 se toto číslo zvýší na 23-25 % a v roce 2050 dokonce na 33%. Z toho v praxi vyplývá, že počet seniorů v České republice do roku 2050 bude stále narůstat ze současných 1.42 miliónu na 3.07 miliónu. Graficky si tento vývoj můžeme prohlédnout na Obr. 1.

Obr. 1.: Vývoj struktury populace ČR (Svobodová, 2012)

Stuart-Hamilton (1999, s. 13) odkazuje na Cowgilla (1970), ten píše, že stárnutí není záležitostí moderní doby. Existuje odhad, podle kterého se v prehistorické době nedožíval dnešního stáří nikdo. Až do sedmnáctého století překročilo věkovou hranici pětadesáti let pouze asi jedno procento populace. Do devatenáctého se toto číslo zvýšilo na procenta čtyři. Haškovcová (2010, s. 23-4), však upozorňuje na účelové čarování s délkou života v minulých stoletích. V každé historické etapě lidského vývoje žili starší a staří lidé. Nízká délka života v předešlých obdobích tak může být uváděna, aby vynikla naše současná společnost a odraz jejích kvalit do délky života. Naopak mohou být vyzdvihovány dlouholeté osobnosti minulých etap, aby se zmírnil náhled na celkově krátkou délku života.

Současná společnost se stejně jako ty předešlé potýká s problematikami své doby. Jednou z nich je také vzrůstající délka života a celkové stárnutí populace. Ekonomicky produktivní věk jedince neroste úměrně s reálným věkem, společnost pro to zatím není uzpůsobená a není schopná pro narůstající počet aktivních seniorů najít uplatnění. V důsledku toho mohou lidé produktivní začínat vnímat lidi důchodového věku jako přítěž. Proto by ruku v ruce s prognózami o stárnutí populace měla jít činnost zaměřená na zlepšení mezigeneračních vztahů.

1.3.2 Obecné projevy stárnutí

Nejvýraznější změny, jsou změny fyziologické. Odrážejí se ve vzhledu, držení těla, kvalitě kůže a vlasů, v pohybové oblasti. Projevy fyziologického stáří mohou způsobovat zmenšování odolnosti vůči nepříznivým vlivům, úbytek svalové síly, hmoty a energie, poruchy činnosti jednotlivých orgánů, snižování motorické a sensorické kapacity (Petřková, 2005, s. 71). Fyziologické změny často způsobují výraznou vzhledovou změnu, např.: senioři uzpůsobují své oblečení potřebám snížené schopnosti termoregulace, často mají více či méně výrazné lokomoční a motorické potíže, tělesný vzhled je poznamenán stářím. Všechny tyto faktory odlišností od mladších členů společnosti mohou vést k utváření nevhodného náhledu na seniory. Z fyziologických změn také vyplývají odlišné potřeby a fyzická výkonnost. Starší lidé jsou pomalejší, ve srovnání s mladšími, neprovádějí některé běžné činnosti stejně rychle, také je třeba na ně brát ohled na některých veřejných místech (např.: uvolnit jim místo k sezení). I tyto faktory bezprostředně ovlivněné fyziologickými změnami, mohou nést společenskou nevoli.

Další skupinou výrazných změn, jsou změny psychické. Stejně jako u fyziologických se jedná o změny regresivní, ačkoliv nemusejí být vždy zcela zjevné, neboť jsou do určité míry nahrazovány zkušeností. Dříve nebo později však okolí začne tyto změny vnímat. Uvádím některé skupiny psychických změn podle Langmeiera a Krejčířové (1998, s. 185-95).

- 1. Zhoršení smyslového vnímání.** Po 60. roku se asi u 90 % lidí zhorší zrak a u 30 % sluch. To sebou nese snížení výkonnosti, problémy s komunikací, snížená možnost rekreace a volnočasových aktivit, to může vést k podezíravosti, nejistotě, hněvivosti. Zvyšuje se riziko úrazů.
- 2. Zhoršení paměti.** Především se to týká paměti krátkodobé a nových událostí. Naopak dávno minulé zážitky zůstávají a jsou často emočně i obsahově zkresleny. Člověk je vnímá pozitivně a často na nich přehnaně lpí. To bývá často z nepochopení vnímáno jako negativní charakterová vlastnost.
- 3. Inteligence měřená běžnými testy zřetelně klesá.** Jednotlivé složky inteligence však klesají různě rychle, a tak často dochází ke zkreslení výsledku.
- 4. Afektivní prožívání.** Ve stáří se mění citové prožívání. Většinou klesá bezprostřední intenzita a člověk se tak lehce nenadchne. Naopak může jít do spousty věci klidněji a racionálněji.
- 5. Citové vztahy ve stáří.** Síla vztahů k blízkým lidem s věkem nijak neklesá, naopak může stoupat, neboť stejně jako v dětství je člověk ohrožen společenskou izolací.

Míra všech psychických projevů stárnutí je však velmi individuální. Spousta starších lidí může na své okolí působit velmi energicky a mladě i v pozdějším věku.

1.3.3 Osobnost a sociální zařazení

Pro účely této práce je důležité uvědomění, že sociální zařazení a změny osobnosti člověka výrazně ovlivňují společenské nahlížení na něj.

Petřková (2005, s. 73) uvádí, že názory na změny osobnosti ve stáří nejsou jednotné. Studie podle ní poukazují na fakt, že typ osobnosti člověka se vyvíjí již od raného stáří a zatím nebyl zjištěn žádný významný regres. Některé vlastnosti osobnosti se však zvyrazňují. Langmeier a Krejčířová

(1998, s. 189) uvádějí klasifikaci vyrovnání se s vlastním stářím podle Reichardové (1962).

1. **Konstruktivní strategie.** Člověk se se stárnutím vyrovnává aktivně, je si ho vědom a akceptuje ho. Nepřestává být v životě pružný k novým okolnostem a neztrácí radost ze života. Dokáže se prosazovat bez toho, aby byl vůči okolí agresivní.
2. **Strategie závislosti.** Lidé těchto sklonů jsou velmi pasivní a závislí na okolí. Více než vlastním silám věří ostatním a raději nechávají povinnosti i zodpovědnost na mladších.
3. **Strategie obranná.** Projevuje se přehnanou aktivitou, která má zahnat myšlenky na vlastní obtíže a stáří. Tito lidé se emočně přísně kontrolují a jednají podle norem a zvyků.
4. **Strategie hostility.** Tito lidé často dávají své obtíže za vinu ostatním lidem nebo okolnostem. Neustále si na něco stěžují.
5. **Strategie sebenenávisti.** Tito lidé mají pocit selhání a zbytečnosti vlastního života. Jsou k sobě nadměrně kritičtí a agresivní. Smrt vnímají jako vysvobození z neuspokojivého života.

Stáří je často spojené s nejistotou k mladším lidem, kterým starší nestačí a občas ani nerozumí. To ovlivňuje jejich projevy k lidem. Např. zvýšený egocentrismus, který se často jeví jako sobectví, podezíravost a vztahovačnost, nesnášenlivost, lakota nebo prohloubená introverze, která může vést k samotářství (Petřková, 2005, s. 73). Všemi těmito projevy senioři působí na své okolí, a zejména pak mladí lidé, nemusejí nalézt pochopení.

Zatímco z hlediska širší společnosti nenacházíme dostatek uplatnění pro seniory (viz kap. 1.3.1 Stárnutí populace), čímž klesá míra společenské interakce a socializace, z hlediska rodiny uvádí Haškovcová (2010, s. 78) jako nejčastější model oddělené bydlení. To má spoustu výhod i nevýhod. Výhodou je faktická nezávislost, kterou senioři často preferují. Nevýhody

přicházejí, jestliže senioři potřebují pomoc a střední generace často nestíhá nebo si na návštěvách tohoto faktu ani nepovšimne. Z hlediska intenzity však síla pouta nijak výrazně netrpí a senioři mívají silné vazby s rodinou a vnoučaty.

1.3.4 Autonomie a nezávislost ve stáří

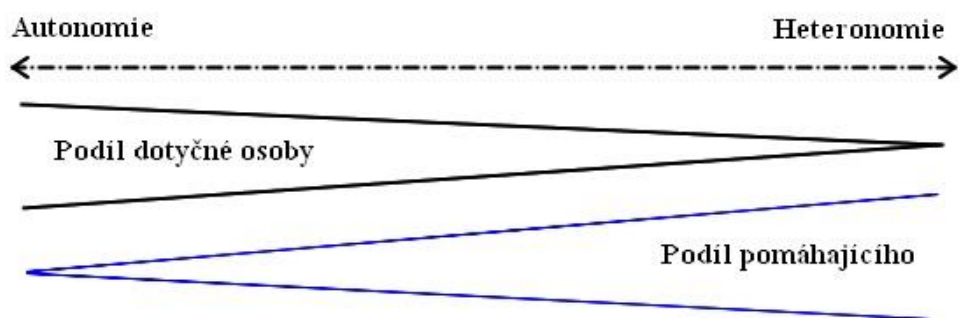
Pro cíl této práce je důležité poznání, že autonomie a nezávislost patří mezi základní kameny pozitivního nahlížení na seniory. V opačném případě se lidé mohou přiklánět k názoru, že senioři jsou pro společnost přítěží. Adolescenti a mladí lidé mohou míru autonomie seniorů vnímat velmi citlivě, protože s rostoucí heteronomií jim často přibývá povinností a zodpovědnosti, které do života mladých lidí senioři vnášejí. Proto se autonomií a nezávislostí seniorů zabývám v následující kapitole, neboť je vnímám jako základní hybatele mezigeneračních vztahů.

Autonomie je schopnost vést život podle svých vlastních pravidel. Zůstat pánem svého chování a způsobu života. V tomto smyslu se autonomie blíží svobodě. Jsme svobodní ve výběru, v rozhodování a v tom, že říkáme "já". Opakem je heteronomie, kdy je člověk kontrolován a veden ostatními ve všem, co se týká života. Závislost je pak situace člověka, který potřebuje pomoc s činnostmi běžného života. Nezávislost je schopnost vykonávat je sám (Pichaud, Thareauová, 1998, s. 44).

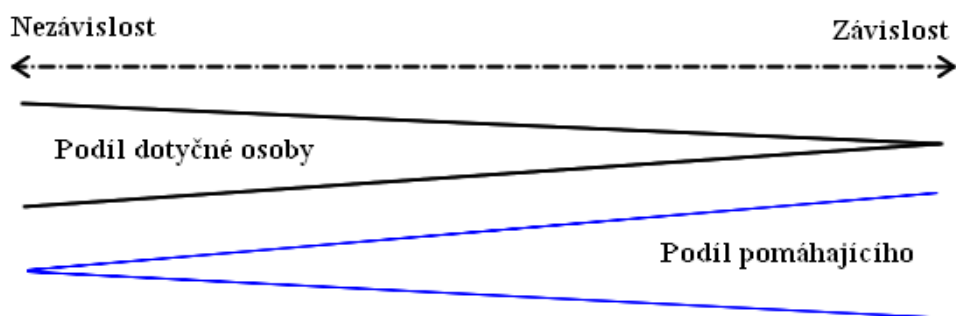
Na základě výše uvedeného můžeme odvodit čtyři krajní případy míry autonomie a závislosti podle Pichauda a Thareauové (1998, s. 45):

- 1. Člověk autonomní a nezávislý.**
- 2. Člověk autonomní, ale závislý.** (Přínejmenším v některých situacích denního života.)
- 3. Člověk nezávislý, ale není autonomní.** (Dokáže uspokojit své potřeby, ale musí být veden.)
- 4. Člověk závislý a bez autonomie.** (Člověk není schopný uspokojit své potřeby, a nejspíš neví co je pro něj dobré.)

Zdaleka ne všechny případy musí být takto krajní a navzájem se poměrově prolínají, viz obr. 2. a obr. 3.

Obr. 2.: Autonomie/Heteronomie (Pichaud, Thareauová, 1998, s. 45)

Obr. 3.: Závislost/Nezávislost (Pichaud, Thareauová, 1998, s. 45)

Jestliže jsou schopnosti něco dělat nebo se rozhodovat narušeny, je člověk odkázán na druhé. Míra pomoci druhých pak určuje míru autonomie a nezávislosti. Role pomáhajícího člověka by měla vést k aktivizaci všech prostředků, které umožní zachovat a rozvíjet jeho autonomii (Pichaud, Thareauová, 1998, s. 45-6).

2 Mezigenerační vztahy

Z hlediska této práce zanedbáme rozsáhlost tématu mezigeneračních vztahů. Ty se samozřejmě týkají už dvou po sobě jdoucích generací. My se však budeme zabývat mezigeneračními vztahy mezi seniory a mladšími generacemi, především potom adolescenty. Cílem práce je totiž zjistit, jaký mají adolescenti ve Vsetíně vztah k seniorům.

2.1 Společnost a stáří

Pro staršího člověka je velmi důležité, jak vidí sám sebe a jak ho vnímáme my. Stáří sice nese společné znaky, ale vnímání konkrétního člověka si „zabarvujeme“ sami. Jestliže máme vytvořený negativní náhled, vnímáme především negativní stránky stáří. Náš kontakt s takovým člověkem bude tímto ovlivněn. Vytvoříme-li si však vyváženější představu o stáří tím, že vedle negativních stránek budeme hledat i stránky pozitivní, připravíme pozitivní klima pro dialog, spolupráci a konkrétní pomoc (Pichaud, Thareauová, 1998, s. 25).

Společnost si tak vytváří různé programy, které jí mají pomoci připravit se na vlastní stáří, celkové stárnutí a zlepšení vztahů se starší částí populace. Podrobněji se tomu věnuje Haškovcová (2010, s. 173-4). Poukazuje na fakt, že o současných programech přípravy na stáří laická veřejnost příliš neví, a proto vychází ze staršího programu „Úcta ke stáří“, který doplnila o novější informace. Píše, že dlouhodobá (celoživotní) příprava na stáří by měla být integrována do všech vzdělávacích a výchovných programů od útlého věku. Nejprve lze posilovat pozitivní náhled na stáří skrze silnou citovou vazbu mezi vnoučaty a prarodiči. Později by se mělo pokračovat na základních školách, lze předpokládat, že učitelé sice vedou žáky k úctě ke starším lidem, avšak v učebnicích se o úctě k seniorům nepíše nic. Později na středních školách je vhodné vést žáky k odpovědnému partnerství, výchově dětí a úctě k seniorům. Na středních školách se v dnešní době již realizují projekty ke zlepšení vztahu

k seniorům. Na některých univerzitách třetího věku, se pak formou dialogu posilují mezigenerační vztahy. Je důležité, aby se vnoučata podílela na péči o stárnoucí prarodiče a celoživotně se připravovala na osobní zodpovědnost za všechna životní období.

V současnosti je v České republice schválen Národní akční plán podporující pozitivní stárnutí pro období let 2013 až 2017, který navazuje na předešlé programy. Základním rámcem programu je zajištění dodržování a ochrany lidských práv seniorů. Záměrem poté komplexní řešení problému stárnoucí populace.

Národní akční plán identifikuje následující oblasti:

- Zajištění a ochrana lidských práv starších osob
- Celoživotní učení
- Zaměstnávání starších pracovníků a seniorů
- Dobrovolnictví a mezigenerační spolupráce
- Kvalitní prostředí pro život seniorů
- Zdravé stárnutí
- Péče o nejkřehčí seniory s omezenou soběstačností

Součástí programu je také podkladová studie (zdroj: Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]).

Současná strategie klade důraz na to, aby se každý staral sám o sebe, až když to nezvládá, má hledat oporu v rodině, jako poslední přichází na řadu stát. Tato posloupnost se sice jeví jasná, ale není lehké je uvést do života. Problém je změna role seniorů z pasivních příjemců dávek na aktivní klienty, a to prakticky ze „dne na den“ (Haškovcová, 2010, s. 100).

2.2 Mýty o stáří a média

Mezi lidmi se v současnosti šíří spousta mýtů, týkajících se stáří. Tyto mýty jsou poskládány z předsudků, vůči seniorům a jsou zrádné v tom,

že obsahují „zrnko pravdy“, proto není snadné je vymýtit. Na základě mýtů o starých lidech je vytvářeno nepřiliš optimistické pojetí stáří. Je zde viditelný rozpor mezi tím, jak se chováme, a mezi tím jak víme, že bychom se měli chovat k seniorům. Praktické chování totiž do značné míry ovlivňují právě mýty a předsudky. Ze sociálně psychologického hlediska se předsudek definuje jako postoj určitého charakteristického druhu. Postoj má několik částí: zahrnuje názorovou, citovou a důležitou jednající složku (Haškovcová, 2010, s. 44-7). Negativními předsudky zakládajícími ageismus se zabýváme později (viz kap. 2.4 Ageismus). Zde uvádím pouze příklady některých mýtů podle Haškovcové (2010, s. 42-5).

- Mýtus zjednodušené demografie – člověk je starý odchodem do důchodu.
- Mýtus homogenity – stáří se nám jeví od určitého bodu „stejně“.
- Mýtus nevyužitého času – podezíráme seniory z nicnedělání. „Kdo nepracuje, není k ničemu.“
- Mýtus ignorance – senior pro nás není partnerem ani sokem.
- Mýtus o úbytku sexu.
- Mýtus o lékařích – všechny problémy starých lidí vyřeší medicína.
- Mýtus o panu Alzheimerovi – sklerózu považujeme za společného jmenovatele starých lidí.
- Mýtus o chudobě seniorů – mladí se bojí, že už žádné důchody mít nebudou a staří, že ty jejich budou stagnovat.

Mýty o stáří a negativní obraz často podporují média. Vidovičová (2008, s. 30) mluví o mediálním diskurzu, ve kterém se realizuje demografická panika. Média často (re)konstruují sociální realitu a definují společenský zájem. Jsou ovlivněny ideovými a mocenskými zájmy. Produktem jsou pak mediální sdělení typu: „Státu chybí peníze na penze“, „V ČR v roce 2050: Důchodci pomřou hlady?“, „Stárnutí sníží životní úroveň všech.“ Uvedené příklady staví na selektivně vybraných a hodnotově zabarvených výstupech z demografických a sociálních studií. Také Haškovcová (2010, s. 48) uvádí,

že nevhodné prezentace v médiích přispívají k vysoké desolidarizaci populací.

2.3 Komunikace se starými lidmi

Mezigenerační komunikace je základním prostředkem, jehož prostřednictvím by měli lidé dospívat k rozumění a porozumění, které je nezbytným předpokladem kvality života. Mezigenerační komunikace se může ztěžovat s ohledem na procesy stárnutí populace. Základním východiskem komunikace je akceptování druhého, jako osobnosti s mnoha zkušenostmi, prožitky a poznatky. Egocentrismus, který je přirozený a věkem nebo nemocí se může prohlubovat, není pro úspěšné rozpravy a autentické dialogy bariérou, pokud si jeho nástrahy uvědomujeme. Překážky, které nesou výslovně mezigenerační parametry, mohou být např.: Diskriminace s ohledem na věk, prožité „historické události“, společenské poměry, v níž se odehrála většina života, rozdílně založené vzdělání, rozdílné životní zkušenosti, zdravotní stav, možnosti seberealizace, představy o slušném chování, kvalita mluveného i psaného projevu, pojetí důstojnosti aj. (Jirásková a kol., 2005, s. 59-63).

Komunikace se staršími lidmi může nést specifické problémy. Komunikace je ovlivněna obsahově a to pod vlivem představy co si o druhém myslíme, ta však může být ovlivněna omyly a nepřesnostmi. Problémem komunikace se staršími lidmi je také samotné vedení komunikace. Starší lidé, zvláště jsou-li unavení, často komunikují pomaleji a pomaleji také reagují. Potřebují delší dobu nato, aby sdělovaný obsah slyšeli a pochopili. Proto je třeba více se soustředit na celkový komunikační proces. Hledět druhému do tváře, mluvit pomalu, pečlivě artikulovat, tvořit krátké věty. Jediná možnost jak s takovým člověkem komunikovat je přizpůsobit se jeho podmínkám a jeho rytmu. Nezapomínejme na neverbální prostředky komunikace jako je mlčení, pohled, hmat...(Pichaud, Thareauová, 1998, s. 82-8).

Je třeba si však dát pozor a hodnotit každého seniora, se kterým se setkáme individuálně, a nevytvářet si předsudky o komunikaci s nimi. Spousta z nich je ve v dobré komunikační kondici a jejich projev je ovlivněn pouze trochu, anebo vůbec.

2.4 Ageismus

Jako nejkompexnější a nejpřesnější definici ageismu vnímám definici, jak ji navrhuje Vidovičová (2008, s. 113): „*Ageismus je ideologie založená na sdíleném přesvědčení o kvalitativní nerovnosti jednotlivých fází lidského životního cyklu, manifestována skrze proces systematické, symbolické i reálné stereotypizace a diskriminace osob a skupin na základě jejich chronologického věku a/nebo na jejich příslušnosti k určité kohortě/generaci.*“ Tato definice obsahuje také možnost formy ageismu, kdy na základě věku a předsudků k němu, může dojít k averzi ze strany starších k mladším. Vzhledem k cíli této práce, však tuto možnost pomíneme. Vidovičová (2008, s. 130) poukazuje na fakt, že v ageismu proti sobě nemusí stát vždy nejstarší a nejmladší generace, naopak se častěji jedná o generace sousedící. Odkazuje na Kalishe (1969), který dokonce vnímá nejstarší a nejmladší generaci jako významné spojence, kteří se potýkají ve společnosti s podobnými problémy. Obě skupiny mají tendenci být vyloučeny ze sociálního mainstreamu, a často bývají upozorňovány na svou neproduktivitu ve společnosti. Jsou nejvíce ohroženy sociální exkluzí a chudobou, a zároveň nejvíce touží po finanční nezávislosti.

Věková diskriminace starých lidí je dnes velmi rozšířený jev, a to nejen u skutečně starých lidí. Běžně se zaměstnavatelé ucházejí o pracovníky mladé, flexibilní, dynamické. Často jsou lidé 45+ vyřazeni ze soutěže pro vysoký věk. Dnes jsou proto běžné programy, které se snaží o rovné příležitosti pro všechny (Haškovcová, 2010, s. 35).

Každý v podstatě ví, jak by se měl k seniorům chovat, ale i tak často jedná jako by neexistovali. Setkáváme se tak s přehlížením, neverbálními

projevy nelibosti, slovními projevy nespokojenosti tam, kde senior „překáží“: na ulici, v obchodech, na úřadech nebo ve veřejných prostředcích, protože si senior dovoluje zdržovat, špatně slyšet a pomalu reagovat. Tyto postoje zesiluje také politická, společenská a kulturní scéna, která redukuje své úvahy výhradně na penzijní reformy, proto společnost vnímá seniorskou populaci převážně jako ekonomickou zátěž (Haškovcová, 2010, s. 36).

Zdroje ageismu se prolínají celou prací a dají se najít téměř ve všech kapitolách. Jako ty největší vnímám: fyzickou rozdílnost, mýty o stáří, stárnutí populace a ekonomické problémy tím vznikající, rozdílnost doby, ve které jedinec stráví většinu života a s tím spojené hodnotové rozdíly. Přesto bych ráda uvedla předsudky zakládající ageismus podle Palmora(1990) jak je popisuje Jirásková a kol. (2005, s. 22-3):

- **Nemoc** - představa, že většina lidí přes 65 trpí výrazně omezujícími nemocemi.
- **Impotence** - představa, že sexualita je v pozdějším věku nedůležitá a lidé se jí nevěnují.
- **Ošklivost** - v naší společnosti je krása spojována s mládím. Používají se pro seniory ponižující termíny založené na vzhledu.
- **Pokles duševních schopností** - představa, že ke stáří neodlučitelně patří duševní choroba.
- **Zbytečnost** - představa, že staří lidé nejsou schopni produktivně pokračovat v žádné práci.
- **Izolace** - představa, že starší lidé žijí izolovaně.
- **Chudoba** - představy, že senioři jsou chudí, nebo naopak bohatí. Obojí s negativním významem.
- **Deprese** - předpoklad, že typická stará osoba je nutně postižená depresemi.
- **Politická moc** - představa, že starší lidé jsou silná, sobecká politická síla.

Mnohé předsudky a vůbec rozšířenost negativních postojů vůči seniorům považuji za zvláštní a nelogické. Lidé, jako by si často ani neuvědomovali, že většinu z nás stárí neodvratně čeká, a že svým nynějším chováním vytváříme hodnoty nejmladším generacím, které jednou budou stát na našem místě a budou se muset rovnat s o mnoho starší populací, než my dnes.

3. Výzkumná část

3.1 Úvod do výzkumu

Výzkumná část se zabývá vlastním výzkumem. První část popisuje metody výzkumu, seznamuje čtenáře s cílem práce a stanovuje výzkumné otázky, hlavní tezi a dílčí hypotézy. Druhá část se věnuje interpretaci sesbíraných dat a jejich analýze. V závěru výzkumné části jsou pak ověřovány teze a dílčí hypotézy.

3.2 Dosavadní výzkumná šetření

Pro stanovení svých tezí, hypotéz a inspiraci při tvorbě vlastního dotazníku jsem se seznámila s předešlými výzkumy a literaturou. Mimo literatury, kterou uvádím v teoretické části se jednalo o tři publikace. První je Mezigenerační solidarita (Možný, 2004), kde je srovnáván český mezigenerační výzkum s podobným německým. Další publikace je AGEISMUS Průvodce stereotypy a mýty o stáří od Tošnerové (2002). Práce vymezuje pojem "ageismus", přináší shrnutí mnoha předešlých poznatků, věnuje se obvyklým stereotypům a ve vlastní výzkumné části pak shrnuje dotazníkové šetření na rozličných skupinách respondentů. Jako poslední mi byla inspirací práce Autonomie ve stáří: Strategie jejího zachování od Sýkorové, Chytila a kol. (2004), především potom kapitola od Petřkové pojednávající o průzkumné sondě zaměřené na vnímání starých lidí z pohledu těch mladých.

3.3 Cíl výzkumu a výzkumné otázky

Hlavním cílem výzkumného šetření bude zjistit, jaký mají adolescenti ve Vsetíně vztah k seniorům. Předmětem zájmu bude zároveň zjistit determinanty ovlivňující vztah adolescentů k seniorům (bydlení ve společné domácnosti se seniorem, pohlaví respondentů, bydlení ve městě či

na vesnici) a míru, kterou vztah ovlivňují. Dále bude výzkumné šetření sledovat některé faktory související se vztahem adolescentů k seniorům a tím vytvářet ucelenější analýzu tohoto vztahu, zároveň umožní kvalitnější interpretaci sesbíraných dat. Vzhledem k cíli práce jsem si stanovila hlavní výzkumnou otázku:

O₁: Jaký mají adolescenti ve Vsetíně vztah k seniorům?

Vzhledem k této otázce jsem si na základě předešlých výzkumů a literatury stanovila tezi:

T₁: Většina adolescentů ve Vsetíně má pozitivní vztah k seniorům.

Pro přesnější interpretaci výsledků jsem si stanovila několik sekundárních, dílčích hypotéz, týkajících se vlivu společného bydlení se seniorem, pohlaví a bydlení ve městě nebo vesnici na míru pozitivivity nebo negativity vztahu k seniorům a některým faktorům ovlivňujícím vztah.

H₁: Adolescenti bydlící se seniorem mají k seniorům pozitivnější vztah, než adolescenti, kteří nebydlí se seniorem.

H₂: Adolescenti ženského pohlaví mají pozitivnější vztah k seniorům, než adolescenti mužského pohlaví.

H₃: Adolescenti bydlící na vesnici mají pozitivnější vztah k seniorům, než adolescenti bydlící ve městě.

Výzkumné šetření se dále zabývá faktory ovlivňujícími nebo určujícími vztah mezi adolescentem a seniorem. Práce si klade za vedlejší cíl využít možností dotazníků a sesbírat data týkající se několika takových faktorů. Vzhledem k rozsahu této práce však tyto determinanty slouží pouze k podrobnější analýze výsledků a mají deskriptivní charakter, stejně jako výsledky některých otázek týkajících se četnosti kontaktu adolescentů se seniory, věkové vymezení pojmu senior z pohledu adolescentů, pojmového vymezení slova senior z pohledu adolescentů.

3.4 Stanovení výzkumného vzorku

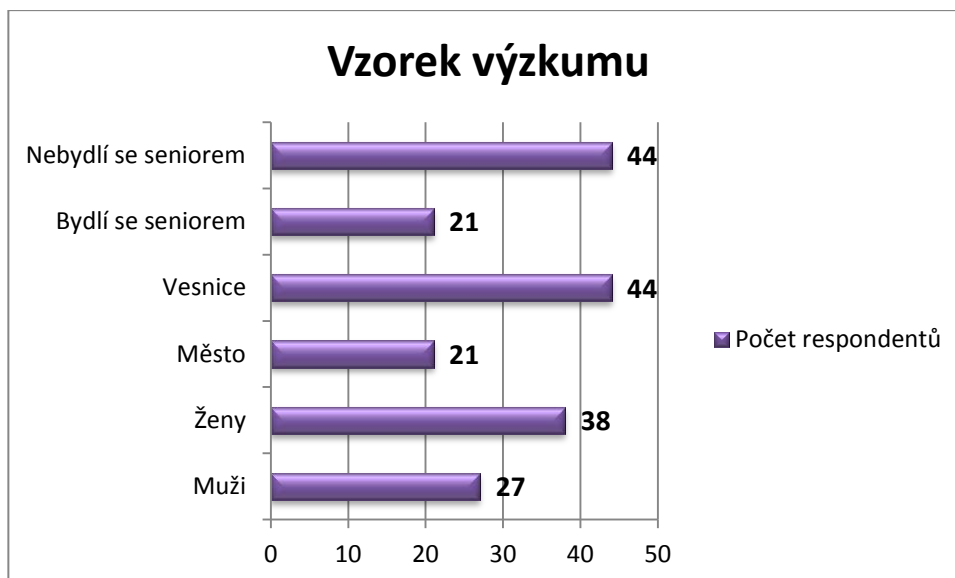
Vzhledem k cíli bakalářské práce jsem si záměrně stanovila vzorek výzkumu studenty adolescentního věku ze dvou středních škol ve Vsetíně, konkrétně Masarykova Gymnázia a SOŠ Josefa Sousedíka. Respondenti byli studenti čtvrtých ročníků ve věku 18 – 21 let. Jednalo se tedy o účelový výběr, který je založen pouze na úsudku výzkumníka o tom, co by mělo být pozorováno a o tom, co je možné pozorovat (Disman, 2002, s. 112).

Vedlejším kritériem pro výběr vzorku výzkumu bylo zastoupení obou pohlaví. Taktéž jsem zohlednila své možnosti, kde jsem schopna výzkum zajistit. V případě obou škol jsem si předem domluvila spolupráci s konkrétními vyučujícími, společně jsme se dohodli na výběru tříd. Vzorek výzkumu tvořili studenti čtyř tříd o celkovém počtu 69. V Masarykově gymnáziu bylo rozdáno celkem 35 dotazníků, vyhodnoceno 34. V SOŠ Josefa Sousedíka bylo rozdáno 34 dotazníků, vyhodnoceno 31. Vyplnění čtyř dotazníků bylo neúplné, nebo znehodnocené častým výběrem více odpovědí, proto jsem je nemohla použít ke zpracování.

Cílem výzkumného šetření je zjistit, jaký mají adolescenti ve Vsetíně vztah k seniorům, tento vztah však bude sledován v obecné rovině, proto studenty adolescentního věku, jako vzorek výzkumu nadále nerozdělují podle typu školy, kterou navštěvují. Vycházela jsem ze skutečnosti, že zatím mají všichni dokončené základní vzdělání a připravují se na složení státní maturitní zkoušky, která má pro všechny stejná kritéria. Vzorek výzkumu je zastoupen nejen studenty adolescentního věku obou pohlaví, ale i žijícími a nežijícími ve společné domácnosti se seniorem, taktéž žijícími ve městě i na vesnici, což je přehledně znázorněno v následující tabulce.

Muži	Ženy	Město	Vesnice	Bydlí se seniorem	Nebydlí se seniorem
27	38	21	44	21	44

Tab. 1.: Výzkumný soubor

Graf. 1.: Výzkumný soubor

3.5 Popis metodiky výzkumu a sběr dat

Pro sběr dat jsem použila techniku kvantitativního sběru dat, konkrétně dotazník, respondenti odpovídali písemně na otázky tištěného formuláře (Disman, 2002, s. 124). Vzhledem k cílové skupině (mladí lidé), pro kterou byl dotazník určen a velikosti výzkumného vzorku, se mi tento způsob sběru dat jevil jako nejvhodnější. Dotazník je sestaven z 12 otázek. Kromě jedné, která je polootevřená, kdy respondent měl možnost vyjádřit svůj názor, jsou všechny zbývající otázky uzavřené. Ty nabízely soubor možných alternativ, ze kterých respondent vybral vhodnou odpověď (Disman, 2002, s. 127).

Otázky v dotazníku jsem se snažila sestavit tak, aby mi daly odpovědi vedoucí k naplnění cíle práce a poskytly související data umožňující kvalitní interpretaci výsledků a podrobnou analýzu a popis sesbíraných dat.

Před zahájením samotného výzkumu jsem požádala tři studenty se SOŠ Josefa Sousedíka, aby mi v rámci předvýzkumu dotazník vyplnili.

Chtěla jsem si ověřit, zda je dostatečně srozumitelný a zároveň, jestli jsou stanovené škály míry souhlasu nebo četností dostačující.

Abych mohla výzkum na středních školách uskutečnit, musela jsem mít povolení ředitelů škol. Na SOŠ Josefa Sousedíka jsem souhlas získala zprostředkovaně přes paní magistru, s kterou jsem po celou dobu spolupracovala. Podmínkou bylo poslat dotazník předem k nahlédnutí. Na Masarykově gymnáziu jsem musela osobně požádat o souhlas ředitele školy, následně jsem dotazníky předala vyučujícímu, se kterým jsem měla rovněž předem domluvenou spolupráci. Vyučující obou škol pak zajistili distribuci i sesbírání dotazníků. Navíc přesně podle mých instrukcí studenty informovali o skutečnosti, že vyplnění dotazníků je dobrovolné, anonymní, že získaná data budou použita jen jako podklad pro mou bakalářskou práci, která bude ze strany fakulty veřejně přístupná. Taktéž je informovali o způsobu vyplnění dotazníků. Při osobní distribuci a sbírání dotazníků byla použita technika, kdy respondenti jsou shromáždění v místnosti, obdrží dotazník, který na místě vyplní. Techniku lze použít, je-li určitá populace prostorově koncentrována (Disman, 2002, s. 142).

Pro analýzu a zpracování sesbíraných dat jsem zvolila program MS Office Excel 2007. Všechny dotazníky jsem pořadově očíslovala a následně přepsala odpovědi do tabulek MS Office Excel 2007. Zde jsem dále pomocí interních funkcí tohoto programu pokračovala v následném zpracování dat do jednotlivých tabulek pro každou otázku. Pro přehlednost analýzy dat jsem si zvolila kombinaci relativní a absolutní četnosti. Porovnání četnosti jednotlivých odpovědí mi také posloužilo jako hlavní metoda vyhodnocení T_1 . Pro zbývající hypotézy jsem zvolila test nezávislosti chí-kvadrát (Chrásková, 2006, s. 91-99).

3.6 Výsledky výzkumu

V následující části práce se věnuji výsledkům, jejich analýze a vyhodnocení. Na zpracovaných výsledcích, pak ověřuji pravdivost stanovené teze a hypotéz.

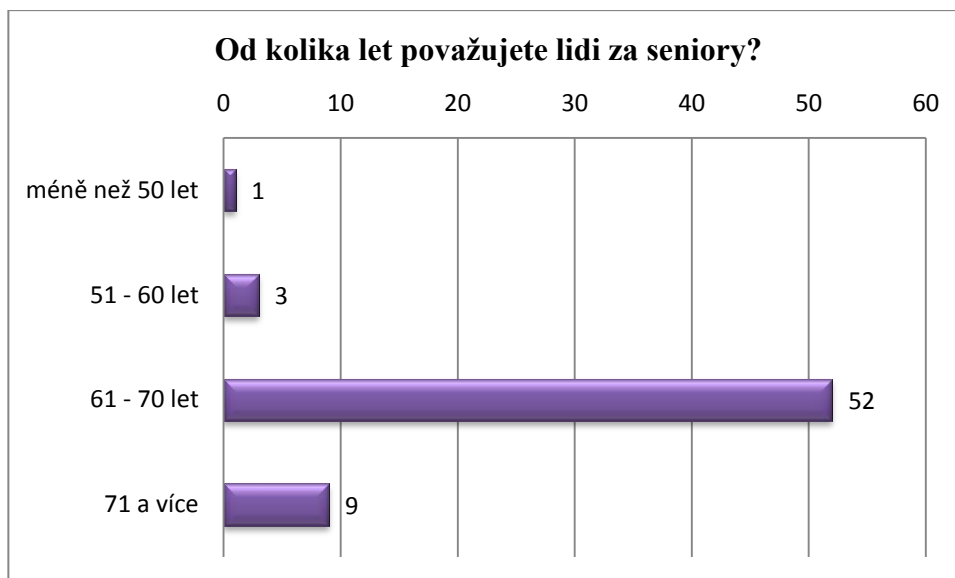
3.6.1 Od kolika let považují adolescenti lidi za seniory

Ve druhé otázce "Od kolika let považujete lidi za seniory?" dotazníku jsem se pokusila zjistit, od jakého věku vnímají adolescenti člověka jako seniora. Otázka byla zařazena z důvodu přesnější představy, jak starých lidí se tento výzkum nejčastěji týká. Stanovila jsem si čtyři věkové kategorie, které pokrývaly mnou předpokládaný rozsah odpovědí a zároveň stanovily dostatečnou volnost při výběru volby dotazovaných. Nejčastější odpověď bylo rozpětí 61-71 let, kterou uvedlo 80 % respondentů. Druhou nejčastější odpovědí bylo 71 a více let se 13,85 %. Naopak méně než 50 let uvedl pouze jeden respondent. Odpověď 51-60 let pak uvedli tři respondenti. Výsledky se tedy většinou shodovaly s počátkem stáří, jak jej uvádí Kuric (1986, s. 34 - 37) viz kapitola 1.1.

Odpověď	Abs. počet	Počet v %
méně než 50 let	1	1,54
51 - 60 let	3	4,62
61 - 70 let	52	80,00
71 a více	9	13,85

Tab. 2.: Od kolika let považují adolescenti lidi za seniory

Na grafickém přehledu je zjevné, že studenti se poměrně jednoznačně shodli na svých odpovědích. Pouze čtyři (6,16 %) respondenti vybrali některou z odpovědí stanovující věk seniorů pod 61 let. Odpovědi obou pohlaví byli velmi vyrovnané a srovnatelné.

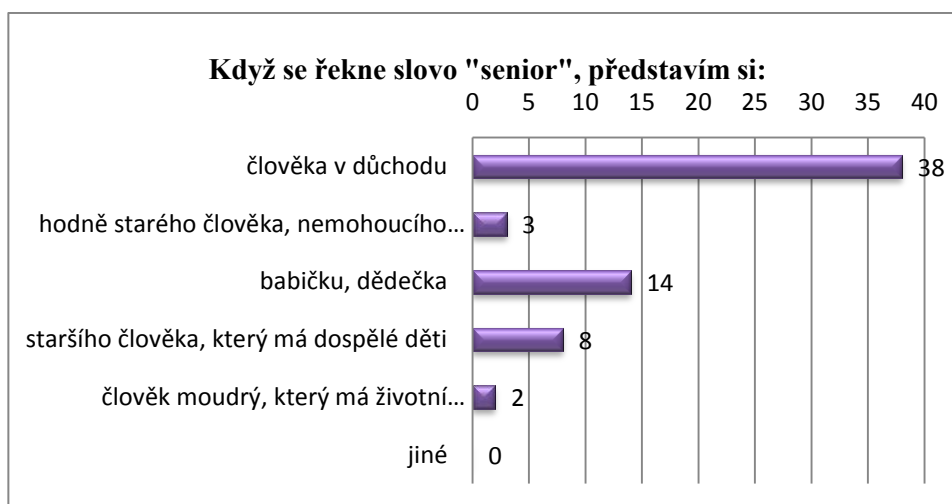
Graf. 2.: Od kolika let považují adolescenti lidi za seniory

3.6.2 Co si adolescenti představují pod pojmem senior

Ve třetí otázce jsem se dotazovala respondentů: "Když se řekne slovo "senior", představím si:". Respondenti měli možnost vybírat z pěti odpovědí, nebo zvolit možnost "jiné" a doplnit svou vlastní. Tuto možnost však žádný respondent nezvolil. Nejčastější odpověď byla "člověka v důchodu", tu zvolilo 58,46 % respondentů. Druhá nejčastější odpověď byla "babička, dědeček", volilo tak 21,54 % dotazovaných. Méně časté potom byly odpovědi "staršího člověka, který má dospělé děti" tu zvolilo 12,31 % dotazovaných, "hodně starého člověka, nemohoucího a nesoběstačného" 4,62 % respondentů a "člověk moudrý, který má životní zkušenosti", kterou volili pouze 2 respondenti, představující 3,08 % celkového vzorku.

Odpověď	Abs. počet	Počet v %
člověka v důchodu	38	58,46
hodně starého člověka, nemohoucího a nesoběstačného	3	4,62
babičku, dědečka	14	21,54
staršího člověka, který má dospělé děti	8	12,31
člověk moudrý, který má životní zkušenosti	2	3,08
jiné	0	0,00

Tab. 3.: Když se řekne slovo "senior", představím si:

Graf. 3.: Když se řekne slovo "senior", představím si:

Adolescenti se nadpolovičně shodují na spojitosti seniorského životního období s důchodem. Tím také potvrzují spojitost vnímání stáří s odchodem do penze, viz kapitola 1.3.

3.6.3 Vztah adolescentů vůči seniorům

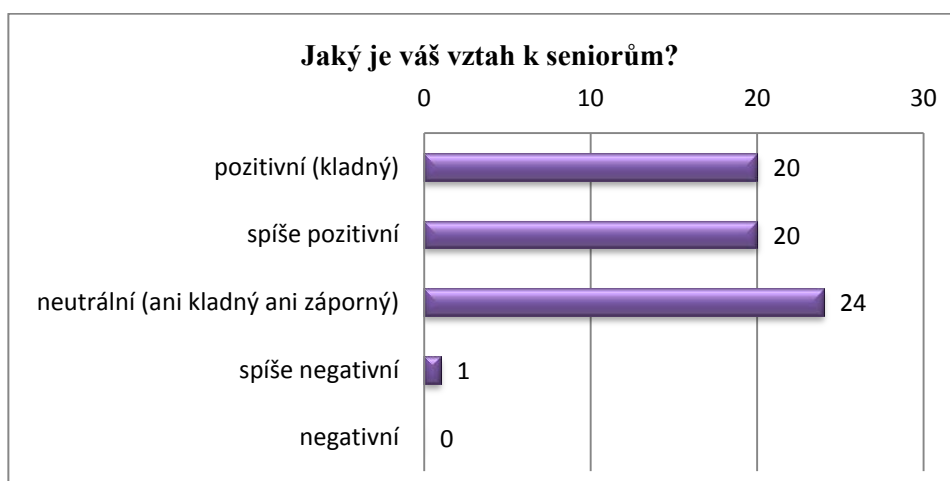
Studenti byli dotazováni na svůj vztah k seniorům přímou otázkou "Jaký je váš vztah k seniorům?". Tuto otázku považují za jednu ze stěžejních vzhledem k cíli práce a tématu této práce, proto jejímu vyhodnocení věnují více prostoru a budu ji vyhodnocovat z více pohledů.

Respondentům jsem v dotazníku nabídla jednoduchou škálu odpovědí, která by měla postihnout míru positivity nebo negativity jejich vztahu k seniorům.

Jako první zhodnotím výsledky celého výzkumného celku. Negativní odpovědi volilo pouze 1,54 % respondentů, což reprezentuje jedinou odpověď "spíše negativní" a žádnou "negativní". Nejčetnější odpovědí bylo "neutrální" 36,92 %. Nadpoloviční část studentů však zvolila některou z kladných odpovědí a to v obou případech stejný počet 20 studentů reprezentujících 30,77 %. Z odpovědí zcela zjevně vyplývá, že studenti mají pozitivní vztah k seniorům spíše než negativní, a to i přesto, že značná část nemá svůj postoj jasně vymezený.

Odpověď	Abs. počet	Počet v %
pozitivní (kladný)	20	30,77
spíše pozitivní	20	30,77
neutrální (ani kladný, ani záporný)	24	36,92
spíše negativní	1	1,54
negativní (záporný)	0	0,00

Tab. 4.: Jaký je váš vztah k seniorům?

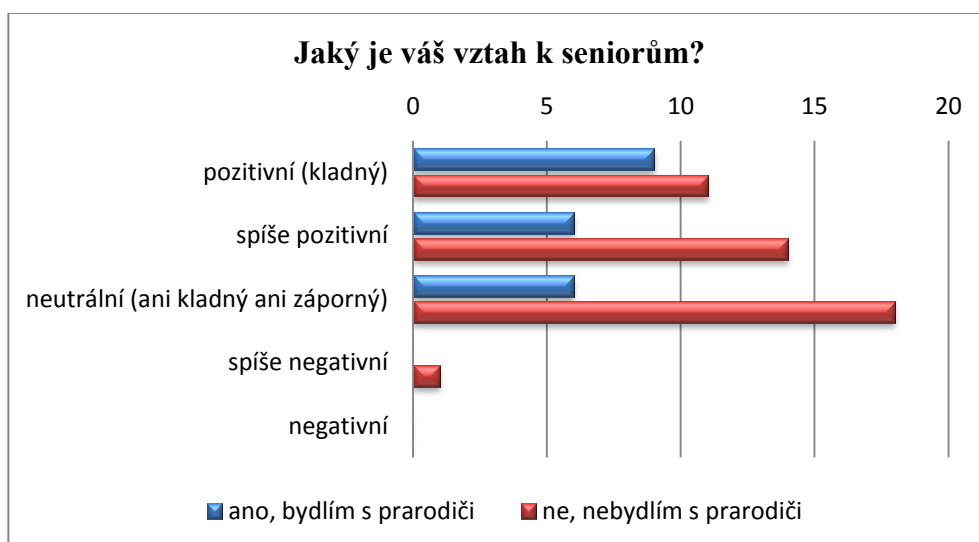
Graf. 4.: Jaký je váš vztah k seniorům?

Dále, vzhledem ke stěžejnosti této otázky pro výzkum, ji budu analyzovat z pohledu několika determinantů. Vzhledem k pořadí hypotéz uvádím jako první vliv bydlení ve společné domácnosti se seniorem. Ryze

pozitivní vztah k seniorům má 42,86 % studentů bydlících s prarodiči. To je o 17,86 % více než uvedli studenti bydlící samostatně. Spíše pozitivních odpovědí je poměrově přibližně stejně. V případě možnosti "neutrální", však se 40,91 % převládají studenti bydlící bez seniora. U negativních odpovědí je vzhledem k četnostem rozdíl zanedbatelný.

Odpověď	Abs. počet bydlící s prarodiči	Počet v %	Abs. počet nebydlící s prarodiči	Počet v %
pozitivní (kladný)	9	42,86	11	25,00
spíše pozitivní	6	28,57	14	31,82
neutrální (ani kladný ani záporný)	6	28,57	18	40,91
spíše negativní	0	0,00	1	2,27
negativní	0	0,00	0	0,00

Tab. 5.: Jaký je váš vztah k seniorům? (podle bydlení se seniorem)

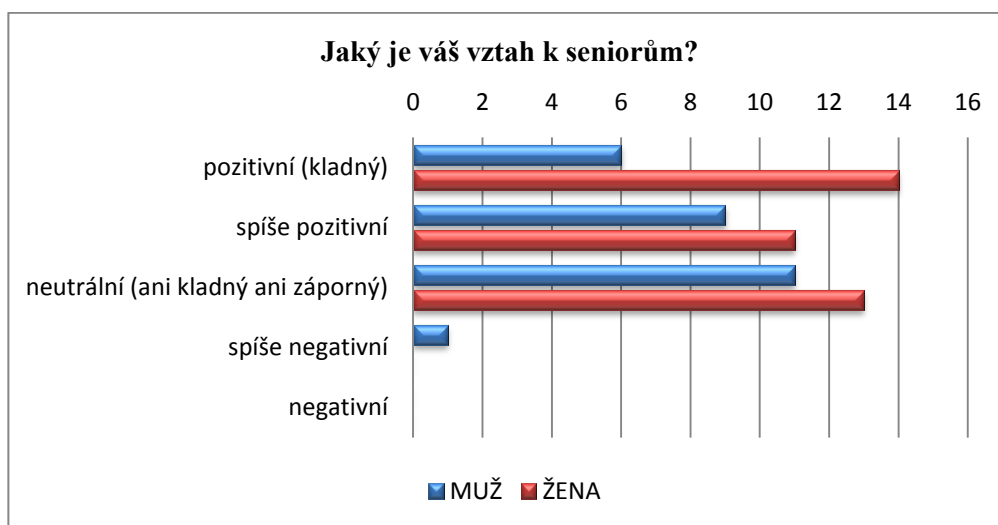
Graf. 5.: Jaký je váš vztah k seniorům? (podle bydlení se seniorem)

V další analýze jsem se zaměřila na vliv některých dalších determinantů, měřitelných pomocí mého dotazníku, na výsledky týkající se vztahu studentů k seniorům. Z výsledků není na první pohled patrné, že by

byly zjištěny nějaké výraznější rozdíly v pozitivitě/negativitě vztahu k seniorům na základě pohlaví. Liší se pouze intenzita positivity vztahu, kde jsou pozitivnější ženy s 36,84 % odpovědí "pozitivní" stejnou odpověď oproti tomu volilo 22,22 % mužů. Neutrální postoj častěji zauímají muži 40,74%, ti také mají jedinou negativní odpověď a to "spíše negativní" reprezentující pouze 3,70 % mužských odpovědí. V tak nízké četnosti se jedná o zanedbatelný rozdíl, kterému nelze přisuzovat důležitost.

Odpověď	Abs. počet muži	Počet v %	Abs. počet ženy	Počet v %
pozitivní (kladný)	6	22,22	14	36,84
spíše pozitivní	9	33,33	11	28,95
neutrální (ani kladný ani záporný)	11	40,74	13	34,21
spíše negativní	1	3,70	0	0,00
negativní	0	0,00	0	0,00

Tab. 6.: Jaký je váš vztah k seniorům? (podle pohlaví)

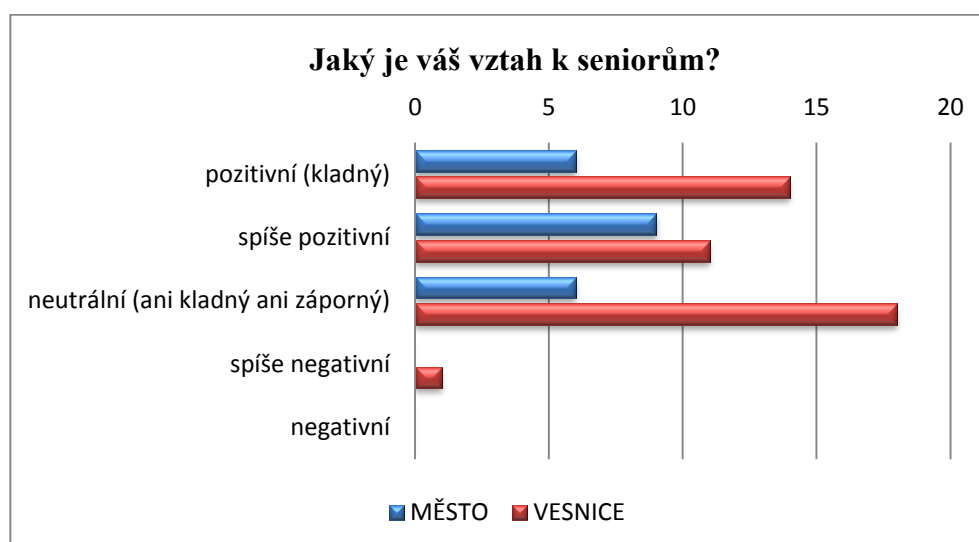
Graf. 6.: Jaký je váš vztah k seniorům? (podle pohlaví)

Výsledky ukázaly určitý rozdíl ve vztahu adolescentů k seniorům mezi studenty z města a vesnice. Celých 71,43 % studentů z města uvedlo některou z pozitivních odpovědí. U studentů z vesnic to bylo o něco méně

56,82 %. Ti naopak nejčastěji odpovídali "neutrální" a to v 40,91 % případů, zároveň si připsali také jedinou odpověď "spíše negativní".

Odpověď	Abs. počet město	Počet v %	Abs. počet vesnice	Počet v %
pozitivní (kladný)	6	28,57	14,00	31,82
spíše pozitivní	9	42,86	11,00	25,00
neutrální (ani kladný ani záporný)	6	28,57	18,00	40,91
spíše negativní	0	0,00	1,00	2,27
negativní	0	0,00	0,00	0,00

Tab. 7.: Jaký je váš vztah k seniorům? (podle město/vesnice)

Graf. 7.: Jaký je váš vztah k seniorům? (podle město/vesnice)

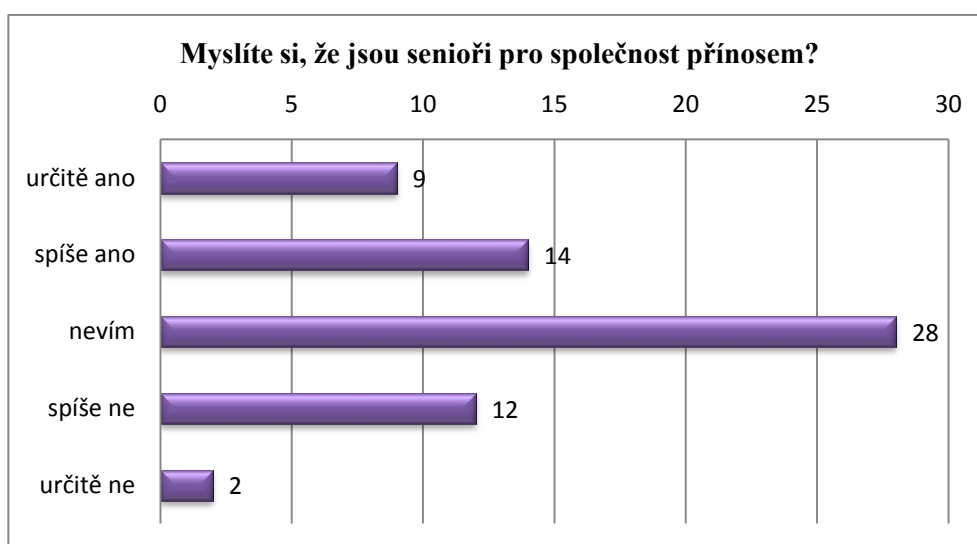
3.6.7 Přínosnost seniorů pro společnost z pohledu adolescentů

V páté otázce dotazníku "Myslíte si, že jsou senioři pro společnost přínosem?" se dotazují na názor adolescentů na přínosnost seniorů společnosti. Studenti měli opět stanovenou pětistupňovou škálu, vyjadřující míru souhlasu. Z výsledků vyplývá, že studenti nejčastěji nevědí, jestli jsou senioři přínosem a to v 43,08 %. Pozitivní odpovědi "určitě ano" a "spíše ano" volilo 35,39 %. Negativní odpovědi "spíše ne" a "určitě ne" pak

21,54 %. Z hlediska jednotlivých faktorů bych ráda upozornila na některé zajímavé výsledky. Muži uváděli některou z negativních odpovědí v 40,74 %, ženy pouze v 7,89 %. Z městských studentů pak celých 52,38 % neví, což je i z hlediska všech pozorovatelných determinantů nejvyšší relativní četnost.

Odpověď	Abs. počet	Počet v %
určitě ano	9	13,85
spíše ano	14	21,54
nevím	28	43,08
spíše ne	12	18,46
určitě ne	2	3,08

Tab. 8.: Myslíte si, že jsou senioři pro společnost přínosem?

Graf. 8.: Myslíte si, že jsou senioři pro společnost přínosem?

Vzhledem ke stanoveným hypotézám už dále nebudu data o dalších determinantech uvádět graficky, ale pouze je výběrově popíši v textu. Studenti nebydlící s prarodičem nejčastěji (47,73 %) volili neutrální odpověď "nevím". Nikdo z těchto studentů nevedl odpověď "určitě ne" a celkově pozitivní odpovědi u nich převládali. Některou z nich uvedlo 31,82 %. Studenti bydlící s prarodičem byli více rozhodní, ale i přesto jejich nejčetnější odpověď byla "nevím" s relativní četností 33,33 %. Druhá

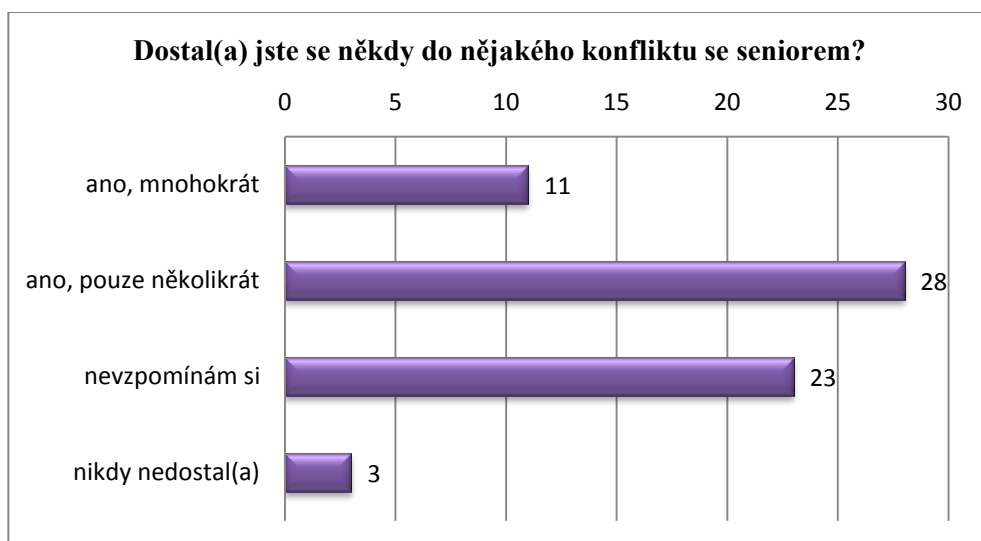
nejčtenější byla odpověď "spíše ano" s 28,57 %. Celkově některou z pozitivních odpovědí zvolilo 42,86 % studentů bydlících s prarodičem. Rozdíl se ukázal mezi pohledem mužů a žen. Zatímco muži zvolili odpověď negativního spektra v 40,74%, ženy tak volili pouze v 7,89 %. Tento rozdíl už lze vnímat jako výrazný. Přesně polovina žen zvolila odpověď "nevím", tuto odpověď také zvolila víc než polovina 52,38% adolescentů z města. Adolescenti z vesnice volili "určitě ano" v 18,18 % a tím byli skupinou nejčastěji volící tuto odpověď.

3.6.8 Konflikty mezi seniory a adolescenty

Otázkou "Dostal(a) jste se někdy do nějakého konfliktu se seniorem?" jsem zjišťovala míru a četnost mezigeneračních konfliktů jako jednoho ze základních faktorů ovlivňujících vztah adolescentů k seniorům. Právě vlastní prožitek a zkušenost velmi silně ovlivňuje naše vztahy k ostatním lidem. Mezi odpovědi jsem zařadila dvě kladné, které zároveň určují četnost případných konfliktů, a to "ano, mnohokrát" a "ano pouze několikrát". Jednu odpověď neutrální "nevzpomínám si" a negativní odpověď "nikdy nedostal(a)" pro ty, kteří zcela jistě vědí, že se do konfliktu se seniorem nikdy nedostali. Výsledky ukázaly, že pouze 4,62 % respondentů se nikdy nedostala do konfliktu se seniorem, 35,38 % si nevzpomíná. Nadpoloviční většina studentů se tedy někdy do konfliktu se seniorem dostala. 43,08 % pouze několikrát a zbylých 16,92 % mnohokrát. Z výsledků tedy vyplývá, že existuje určitá konfliktnost mezi adolescenty a seniory.

Odpověď	Abs. počet	Počet v %
ano, mnohokrát	11	16,92
ano, pouze několikrát	28	43,08
nevzpomínám si	23	35,38
nikdy nedostal(a)	3	4,62

Tab. 9.: Dostal(a) jste se někdy do nějakého konfliktu se seniorem?

Graf. 9.: Dostal(a) jste se někdy do nějakého konfliktu se seniorem?

Znova vzhledem k hypotézám uvádím shrnutí dalších výsledků pouze v textu bez grafického znázornění. Dále se tedy podrobněji věnuji analýze rozdílnosti dat mezi studenty bydlícími s prarodičem nebo bez něj. Pohlížet na tuto otázku z tohoto hlediska se může zdát irelevantní z důvodu pravděpodobnému výraznému rozdílu v množství času, který tito studenti tráví se seniorem, avšak druhým aspektem, který tato otázka zkoumá je četnost, ve které by se naopak mohla projevit větší znalost soužití se seniorem. Výsledky však ukázaly, že skutečně společné bydlení zvyšuje konfliktnost mezi seniory a adolescenty. Studenti bydlící se seniorem v 71,43 % uvedli, že se již dostali do konfliktu se seniorem a 23,81 % z nich uvedlo, že již mnohokrát. Celkově se tak dá říci, že se dostávají do konfliktu častěji a opakovaně.

Velké rozdíly se ovšem ukázaly mezi odpověďmi mužů a žen, které se výrazně lišily. Zatímco muži uvedli v 77,78 %, že se dostali do konfliktu se seniorem, ženy pouze v 47,36 %. Větší polovina žen se tedy buď nedostala do konfliktu se seniorem, nebo si na něj nevzpomíná. Tyto výsledky ukazují, že muži jsou vzhledem k seniorům výrazně konfliktnější.

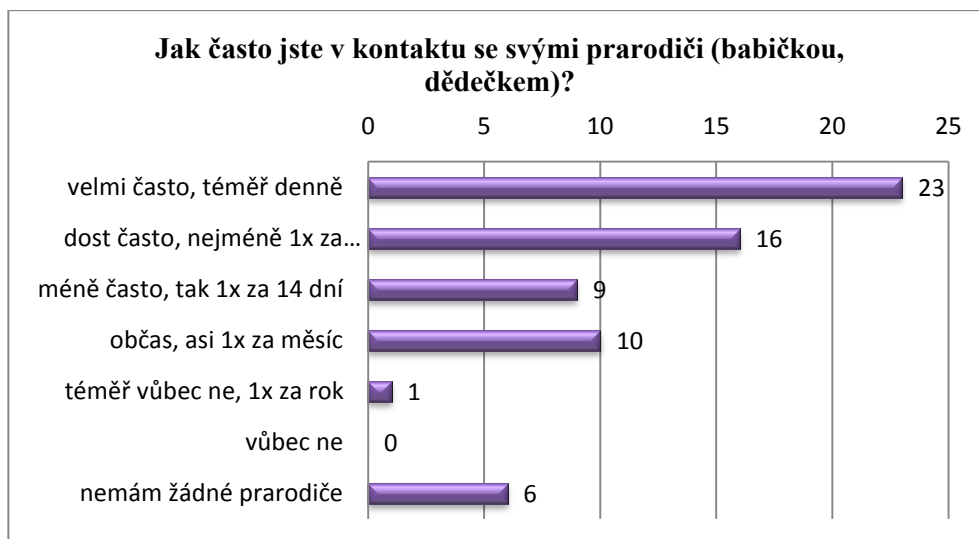
Z výsledků vyplývá, že studenti z měst se dostávají do konfliktu častěji. Větší polovina z nich (52,38 %) uvedla odpověď "ano pouze několikrát" a dalších 23,81 % uvedlo, že se do konfliktu dostalo mnohokrát. Mezi studenty z města nebyl ani jeden, který by uvedl, že se nikdy do konfliktu nedostal. Ze studentů z vesnic uvedlo 6,82 %, že se nikdy do konfliktu nedostalo a celých 40,91 % uvedlo, že si nevzpomíná. Mnohokrát se do konfliktu se seniorem dostalo pouze 13,64 % studentů z vesnic a zbylých 38,64 % se sice do konfliktu dostalo, ale pouze několikrát.

3.6.9 Četnost kontaktu mezi adolescenty a prarodiči

Další otázkou "Jak často jste v kontaktu se svými prarodiči (babičkou, dědečkem)?" jsem zkoumala četnost kontaktu mezi studenty a jejich prarodiči. Sestavila jsem šestičlennou škálu, která svým rozsahem pokryje pravděpodobnou četnost, jak mi ukázal předvýzkum, ale zároveň je stále přehledná. Přidala jsem taky možnost "nemám žádné prarodiče" pro plnohodnotnější pokrytí možností. Celkově výzkum ukázal, že četnost kontaktu mezi adolescenty a seniory je poměrně dobrá. Pouze jediný respondent uvedl, že se nestýká s prarodičem anebo méně než jednou za rok, šest studentů pak uvedlo, že nemá prarodiče. Nejčastější odpovědí bylo "velmi často, téměř denně" s 35,38 %. Z výsledků vyplývá, že více než polovina studentů (60 %) se stýká se svými prarodiči více než jednou za týden.

Odpověď	Abs. počet	Počet v %
velmi často, téměř denně	23	35,38
dost často, nejméně 1x za týden	16	24,62
méně často, tak 1x za 14 dní	9	13,85
občas, asi 1x za měsíc	10	15,38
téměř vůbec ne, 1x za rok	1	1,54
vůbec ne	0	0,00
nemám žádné prarodiče	6	9,23

Tab. 10.: Jak často jste v kontaktu se svými prarodiči (babičkou, dědečkem)?

Graf. 10.: Jak často jste v kontaktu se svými prarodiči (babičkou, dědečkem)?

Výsledná četnost styku, tak jak ji uvádím, je ovlivněna studenty, kteří bydlí s prarodičem, ti reprezentují 32,31 % respondentů. Výsledky studentů, kteří mají prarodiče, ale nebydlí s ním, však také ukázaly velice příznivé statistiky. Celých 97,44 % těchto studentů se s prarodičem stýká alespoň jednou za měsíc, 71,79 % těchto studentů se s nimi potom stýká nejméně jednou za 14 dní. Jejich nejčastější odpovědí bylo s 34,21 % "dost často, nejméně 1x za týden". Rozdíly mezi pohlavími nejsou ve výsledcích nijak výrazné. U odpovědí, které ukazují na pravidelný kontakt s prarodičem častěji než jednou za týden, to bylo 72 % u mužů a 61,76 % u žen, ty oproti mužům častěji volili odpověď "občas, asi 1x za měsíc".

3.6.10 Předsudky a názory, jak je zauímají adolescenti vůči seniorům

Předsudky a negativní postoje považuji z hlediska této práce za velmi důležité. Pro jejich zkoumání jsem v osmé otázce sestavila tabulku, ve které se na pětičlenné škále studenti vyjadřovali k osmi názorům, které nesou rysy předsudků vůči seniorům. Pro přehlednost práce uvádím v analýze pouze vyhodnocení týkající se celého výzkumného souboru, a to vzhledem k rozsahu otázky pouze v tabulce. Dále jsem se pro přehlednost tabulky rozhodla udávat u dílčích odpovědí relativní četnost zaokrouhlenou na celá čísla. V celkovém výsledku vnímají studenti předsudky nejčastěji

rozporně a to v 35,77 %. V aritmetickém průměru relativní četnosti odpovědí, které označují souhlas s názorovými předsudky se ukazuje, že studenti častěji tyto předsudky přijímají a to v 43,46 %. Pouze 20,77 % vyjde v aritmetickém průměru relativní četnosti u součtu zamítavých odpovědí. Tyto výsledky ukazují, že studenti více přijímají předsudky vůči seniorům, než odmítají. Dochází zde k rozporu s výsledky z otázky č. 5, kde se dá pozorovat názor na předsudek o přínosnosti seniorů pro společnost. Tam se studenti vyjádřili spíše, tak že senioři jsou přínosem a tím se postavili proti předsudku, že senioři jsou nepřínosní.

	Zcela souhlasím	spíše souhlasím	Rozporné (ano i ne)	Spíše nesouhlasím	Zcela nesouhlasím
Senioři potřebují, aby je ostatní chápali a byli k nim trpěliví	14 (22%)	33 (51%)	16 (25%)	1 (2%)	1 (2%)
Senioři mladým lidem nechtějí rozumět	14 (22%)	16 (25%)	27 (42%)	6 (9%)	2 (3%)
Větší část seniorů má nemoderní názory	14 (22%)	26 (40%)	19 (29%)	4 (6%)	2 (3%)
Tím, že je senior zaměstnán, bere práci mladším	12 (18%)	13 (20%)	20 (31%)	13 (20%)	7 (11%)
Senioři by se neměli plést do života mladých	7 (11%)	11 (17%)	23 (35%)	17 (26%)	7 (11%)
Není nutné využívat zkušeností seniorů	2 (3%)	9 (14%)	34 (52%)	15 (23%)	5 (8%)
Dělám rozdíly mezi starými a mladými lidmi	3 (5%)	18 (28%)	29 (45%)	9 (14%)	6 (9%)
Senioři na veřejných místech většinou zdržují	8 (12%)	26 (40%)	18 (28%)	9 (14%)	4 (6%)
Součet abs. Počtů	74	152	186	74	34
μ abs. Počtů	9,25	19,00	23,25	9,25	4,25
μ počet v %	14,23	29,23	35,77	14,23	6,54

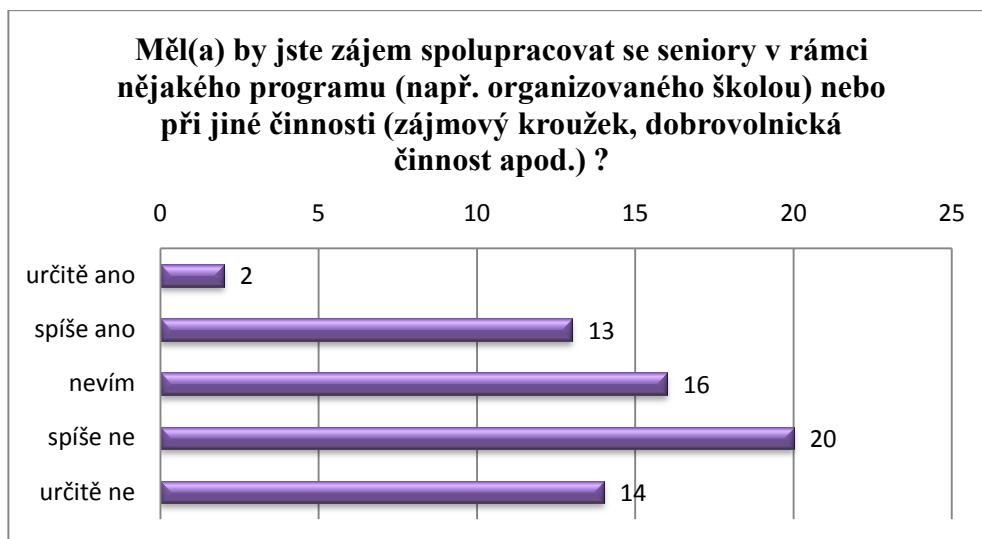
Tab. 11.: Názor na vybrané postoje a předsudky

3.6.11 Zájem adolescentů o spolupráci se seniory

Dalším aspektem vztahů adolescentů k seniorům, který v této práci zkoumám, je jejich ochota spolupracovat se seniory. Dotazovala jsem se otázkou "Měl(a) by jste zájem spolupracovat se seniory v rámci nějakého programu (např. organizovaného školou) nebo při jiné činnosti (zájmový kroužek, dobrovolnická činnost apod.) ?", a jako odpovědi jsem znova stanovila škálu pěti odpovědí vyjadřující míru ochoty. V celém zkoumaném souboru jako celku se ukázalo, že studenti lehce nadpolovičně nejeví zájem o spolupráci. Někteří z negativních odpovědí uvedlo 52,31 % studentů. Druhá nejčtenější odpověď je "nevím" s 24,62 %. Zájem o spolupráci projevilo celkově pouze 23,8 % studentů a s určitostí to vědělo pouze 3,08 % reprezentující dva studenty, to je výrazný rozdíl oproti odpovědi "určitě ne", kterou volilo 21,54 % studentů.

Odpověď	Abs. počet	Počet v %
určitě ano	2	3,08
spíše ano	13	20,00
nevím	16	24,62
spíše ne	20	30,77
určitě ne	14	21,54

Tab. 12.: Míra ochoty adolescentů ke spolupráci se seniory

Graf. 11.: Míra ochoty adolescentů ke spolupráci se seniory

Uvádím také analýzu ochoty spolupráce se seniorem z pohledu studentů bydlících/nebydlících s prarodičem. Překvapivě žádný student bydlící s prarodičem neuvedl, že by chtěl určitě spolupracovat se seniory a pouze 14,29 % z nich uvedlo odpověď "spíše ano". O něco vyšší ochotu spolupráce tedy uvedli studenti nebydlící s prarodičem. Vzhledem k relativně malému výzkumnému souboru však nepovažuji tuto odchylku za významnou a to i vzhledem k tomu, že studenti nebydlící s prarodičem naopak také častěji volili negativní odpovědi. Dá se tedy říct, že studenti bydlící s prarodičem byli více nerozhodní, jejich nejčtenější odpověď byla "nevím" s 38,10 %. Z pohledu pohlaví je rozdíl poměrně výrazný, pouze jediný adolescent mužského pohlaví uvedl odpověď "spíše ano". Naopak 44,44% mužů uvedlo, že s určitostí nemají zájem o spolupráci se seniory. U žen sice s určitostí chce spolupracovat také pouze 5,26 %, ale odpověď "spíše ano" uvedlo 31,58 %. Tento rozdíl už vnímám jako poměrně významný. Ve městech projevilo zájem o spolupráci jen 19,05 % studentů. Studenti bydlící na vesnici jen o trochu více 25 %.

3.6.12 Četnost zkušeností adolescentů se spoluprací se seniory

Četnost jsem zkoumala pomocí jednoduché otázky: "Spolupracoval(a) jste již někdy se seniory v rámci nějakého programu,

činnosti, kroužku?". Vzhledem k předpokládané nízké četnosti jsem zvolila nabídku pouze tří odpovědí "ano", "ne" a "nevím". Zpracované data jsou přehledně znázorněny v následujícím grafu. Nejčastější odpověď byla "ne" odpovědělo tak 47 (72%) studentů. Zbylé odpovědi měli shodnou četnost 9 (14%).

Graf 12: Spolupracoval(a) jste již někdy se seniory v rámci nějakého programu, činnosti, kroužku?

3.7 Ověření tezí a hypotéz

Hlavním cílem mého výzkumného šetření je zjistit, jaký vztah mají adolescenti ve Vsetíně k seniorům. K hlavní výzkumné otázce byla stanovena následující teze:

T₁: Většina adolescentů ve Vsetíně má pozitivní vztah k seniorům.

Uznání správnosti teze vychází z analýzy sesbíraných dat a je určeno na poměru relativní četnosti. V dotazníkovém šetření byly u otázky č. 4 stanoveny dvě odpovědi (a - pozitivní (kladný), b - spíše pozitivní) vyjadřují pozitivní vztah dotazovaných adolescentů k seniorům, zbývající odpovědi (c - neutrální (ani kladný, ani záporný), d - spíše negativní, e - negativní (záporný)) vyjadřovaly buďto negativní nebo neutrální vztah. K potvrzení

teze T_1 jsem použila jednoduchou nerovnici součtu relativních četností pozitivních odpovědí a ne zcela pozitivních:

$$R_{ab} > R_{cde}$$

Kde R_{ab} se rovná součtu relativních četností pozitivních odpovědí (a, b) a R_{cde} se rovná součtu relativních četností neutrálních a negativních (c, d, e).

$$61,54 > 38,46$$

S ohledem na platnost nerovnice po dosazení hodnot **uznávám T_1 jako platnou.**

Pro vyhodnocení H_1, H_2 a H_3 jsem se rozhodla použít test nezávislosti chí-kvadrát. Postup provádění testu nezávislosti chí-kvadrát je odvozen od Chráska (2006, s. 91-99), změněna byla pouze forma tabulky. Chráska (2006, s. 95-96) uvádí, že testu nezávislosti chí-kvadrát nelze využít, pokud je očekávaná četnost odpovědi menší než 5 ve více než 20 % polí tabulky a zároveň pokud je některá očekávaná četnost nižší než jedna. Dále poukazuje na možnost spojit některé významově podobně odpovědi a dosáhnout tím větší očekávané četnosti.

Při vyhodnocování všech hypotéz se ukázalo, že očekávaná četnost je častěji než ve 20 % menší než 5. Vzhledem k nízkému počtu negativních odpovědí se také vyskytovala očekávaná četnost menší než 1, proto nebylo možné určit, jestli jsou odchylky naměřené u odpovědí dvou skupin rozdělených dle determinantu patřícímu k dané hypotéze, statisticky významné. Z toho důvodu **nelze ani jednu z H_1, H_2 a H_3 uznat jako platnou ani ji vyvrátit.**

Při vyhodnocení jsem přistoupila i ke spojení významově podobných odpovědí jako k možnosti udělat si alespoň přibližný odhad statistické významnosti naměřených odchylek. Negativních odpovědí bylo však i po tomto spojení v očekávané četnosti příliš málo pro provedení testu nezávislosti chí-kvadrát.

3.8 Shrnutí výzkumného šetření

Celkově bylo rozdáno 69 dotazníků na dvou školách. Ve čtyřech případech byly dotazníky znehodnoceny dopisováním vlastních odpovědí, pravidelným zatrháváním více odpovědí aj. Tyto dotazníky byly vyřazeny jako irelevantní. Jako výzkumný soubor tedy bylo použito 65 dotazníků. 34 z Masarykova gymnázia a 31 z SOŠ Josefa Sousedíka. Použity byly odpovědi 27 mužů a 42 žen. Ze studentů 21 uvedlo, že bydlí ve společné domácnosti se seniorem a 21 pocházelo z města.

Ve výzkumu se podařilo odpovědět na hlavní výzkumnou otázku a zjistit jaký je vztah adolescentů ze Vsetína k seniorům. Ukázalo se, že je převážně pozitivní, 61,54 % dotazovaných studentů zvolilo pozitivní odpověď. Pouze jediný student uvedl, že má spíše negativní vztah k seniorům. Tyto výsledky jsou velmi kladné, a to i přesto, že v některých dalších otázkách se už adolescenti tak pozitivně vůči seniorům nevyjadřovali. Například se ukázalo, že adolescenti neprojevují ochotu spolupracovat se seniory a to ve větší polovině případů. Pouze dva respondenti s určitostí uvedli, že by měli zájem o takovou spolupráci. Aktuálně má zkušenost se spoluprací se seniory pouze 14 % dotazovaných. Také, co se týká přínosu seniorů pro společnost, nedopadly výsledky příliš pozitivně. Menší polovina 43,08 % dotazovaných uvedlo, že neví. Výsledek 35,39 % pro kladné odpovědi nepovažují za příliš pozitivní. Větší polovina studentů se také dostala do konfliktu se seniory, 16,92 % potom mnohokrát. Jsem si ovšem vědomá, že poměrně značná část výzkumného vzorku sdílí domácnost s prarodičem nebo jiným seniorem. V takovém případě lze mezi lidmi určitou konfliktnost předpokládat. Výzkum dále ukázal, že studenti průměrně v 43,46 % přijímají v nějaké míře předsudky o seniorech. Tyto předsudky byly zkoumány na osmi vybraných příkladech. Pro každý zvlášť se hodnoty lišily, výše uváděné číslo bylo pouze průměrnou hodnotou stanovenou ze všech.

Velice pozitivním výsledkem byla četnost setkávání adolescentů s jejich prarodiči. Osobně to považují za jeden ze základních předpokladů, díky kterému dopadl vztah se seniory pozitivně. Přesně 60 % studentů se stýká se svými prarodiči častěji než jednou týdně, což v dnešní "rychlé" době považují za pozitivní zjištění. S tím souvisí také zjištění, že 21,54 % dotazovaných si pod všeobecným slovem senior představí babičku nebo dědečka. Nejčastěji si však představí člověka v důchodu (58,46 %). Výsledky ukázaly jako věkovou hranici, od které adolescenti považují člověka za seniora nejčastěji 61-70 let a to v celých 80 %.

Dílčí hypotézy však kvůli nízké očekávané četnosti v prováděném testu nezávislosti chí-kvadrát, nemohly být potvrzeny ani vyvráceny. Stalo se tak v důsledku velice nízké četnosti negativních odpovědí, kterou bylo obtížné předpovědět. Některým datům týkajících se těchto hypotéz se věnuji podrobněji v analýze, a tam také poukazují na určité odchylky, kterých se hypotézy týkaly. Nelze však bez průkazného testu tyto odchylky vnímat jako statisticky významné.

Závěr

Tato práce se zabývá mezigeneračními vztahy. Důkladněji pak vztahem, který zaujímají adolescenti ve Vsetíně vůči seniorům. V teoretické části si klade za úkol vymezení vývojových stadií člověka, především potom období adolescence a stáří. Dále se zabývá mezigeneračními vztahy a souvislostmi, které je ovlivňují. Je zde mimo jiné vymezován senior pohledem společnosti. Praktická, výzkumná část se věnuje vlastnímu výzkumnému šetření, které si klade jako hlavní cíl zjistit, jaký mají adolescenti ve Vsetíně vztah k seniorům.

Výsledky pomohly potvrdit správnost stanovené teze, že většina adolescentů ve Vsetíně má pozitivní vztah k seniorům. Naopak však nemohla být zvolenou metodou ověřena správnost stanovených dílčích hypotéz z důvodu nízké četnosti negativních odpovědí. Dále se podařilo získat a uceleně analyzovat deskriptivní data související se vztahem adolescentů k seniorům. Výzkumné šetření poukázalo na určitý prostor ve vztahu adolescentů k seniorům, který by společnost měla pozitivně ovlivňovat a využít. Zhruba 37 % dotazovaných adolescentů ve Vsetíně zaujímá neutrální, nevyhrazený vztah vůči seniorům. To nabízí velké možnosti změny tohoto vztahu na pozitivní. Adolescenti zhruba v 65 % nejsou přesvědčeni o přínosu seniorů pro společnost. Domnívám se, že zde má současné působení na adolescenty velké mezery a prostor pro zlepšení. S tím také souvisí nízký zájem o spolupráci se seniory, který výzkum ukázal a celkově nízkou zkušenost s touto spoluprací. Výzkumné šetření ukázalo, že třeba právě zde je prostor, skrze který by společnost mohla pomoci adolescentům ke zlepšení vztahů se seniory, přinesením pozitivních zkušeností se spoluprací a aktivním stykem, který by pravděpodobně vedl ke zlepšení častého názoru o nízkém přínosu seniorů pro společnost a celkovému zlepšení vztahů.

Bibliografie

Národní akční plán podporující pozitivní stárnutí pro období let 2013 až 2017. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. verze 07.01.2014 [cit. 2014-02-01]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/14540>

ČÁP, J., 1980. *Psychologie pro učitele*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. 14-255-83.

ČÁP, J., MAREŠ, J., 2001. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál s.r.o. ISBN 80-7178-463-X.

DIENSTBIER, Z., 2009. *Průvodce stárnutím aneb jak ho oddálit*. Praha: Radix, spol. s.r.o. ISBN 978-80-86013-88-0.

DIENSTBIER, Z., PROCHÁZKOVÁ, Z., 2011. *Ó, sladké stáří*. Praha: Radix, spol. s.r.o., 176 s. ISBN 978-80-87573-00-6.

DISMAN, M., 2002. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. 3. vyd. Praha: Univerzita Karlova. ISBN 80-246-0139-7.

HAŠKOVCOVÁ, H., 2010. *Fenomén stáří*. 2. přepr. vyd. Praha: Havlíček Brain Team. ISBN 978-80-87109-19-9.

CHRÁSKA, M., 2006. *Úvod do výzkumu v pedagogice*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 80-244-1367-1.

JIRÁSKOVÁ, V., a kol., 2005. *Mezigenerační porozumění a komunikace*. Praha: EUROLEX BOHEMIA, s.r.o. ISBN 80-86861-80-5.

KURIC, J., a kol., 1986. *Ontogenetická psychologie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n.p., 264 s. 14-409-86.

LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D., 1998. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing, spol. s.r.o., 343 s. ISBN 80-7169-195-X.

MACEK, P., 2003. *Adolescence*. 2. upr. Praha: Portál, 144 s.. ISBN 80-7178-747-7.

- MOŽNÝ, I. a kol., 2004. *Mezigenerační solidarita: výzkumná zpráva z mezinárodního srovnávacího výzkumu "Hodnota dětí a mezigenerační solidarita"*. VÚPS Praha výzkumné centrum Brno.
- PETŘKOVÁ, A., 2005. *Úvod do ontogentické psychologie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 80-244-1259-4.
- PICHAUD, C., THAREAUOVÁ, I., 1998. *Soužití se staršími lidmi*. Praha: Portál, s.r.o. ISBN 80-7178-184-3.
- PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J., 1995. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-029-4.
- STUART-HAMILTON, I., 1999. *Psychologie stárnutí*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-247-2.
- SVOBODOVÁ, K., 2012. Demografické stárnutí ČR podle výsledků projekce. *Demografický informační portál*. Demografické informační centrum, 23. 3. 2012 [cit. 2014-01-22]. ISSN 1801-2914. Dostupné z: http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku&artclID=824
- SÝKOROVÁ, D., CHYTIL, O., a kol., 2004. *Autonomie ve stáří: Strategie jejího zachování*. Ostrava: Zdravotně sociální fakulta Ostravské univerzity, 324 s. ISBN 80-7326-026-3.
- TOŠNEROVÁ, T., 2002. *Ageismus: Průvodce stereotypy a mýty o stáří*. Praha: Ambulance pro poruchy pamět, Ústav lékařské etiky 3. LF UK a FNKV Praha. ISBN 80-238-9506-0.
- VIDOVIČOVÁ, L., 2008. *Stárnutí, věk a diskriminace - nové souvislosti*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-4627-6.

Seznam tabulek

Tab. 1.: Výzkumný soubor

Tab. 2.: Od kolika let považují adolescenti lidi za seniory

Tab. 3.: Když se řekne slovo "senior", představím si:

Tab. 4.: Jaký je váš vztah k seniorům?

Tab. 5.: Jaký je váš vztah k seniorům? (podle bydlení se seniorem)

Tab. 5.: Jaký je váš vztah k seniorům? (podle bydlení se seniorem)

Tab. 6.: Jaký je váš vztah k seniorům? (podle pohlaví)

Tab. 7.: Jaký je váš vztah k seniorům? (podle město/vesnice)

Tab. 8.: Myslíte si, že jsou senioři pro společnost přínosem?

Tab. 9.: Dostal(a) jste se někdy do nějakého konfliktu se seniorem?

Tab. 10.: Jak často jste v kontaktu se svými prarodiči (babičkou, dědečkem)?

Tab. 11.: Názor na vybrané postoje a předsudky

Tab. 12.: Míra ochoty adolescentů ke spolupráci se seniory

Seznam grafů

Graf. 1.: Výzkumný soubor

Graf. 2.: Od kolika let považují adolescenti lidi za seniory

Graf. 3.: Když se řekne slovo "senior", představím si:

Graf. 4.: Jaký je váš vztah k seniorům?

Graf. 5.: Jaký je váš vztah k seniorům? (podle bydlení se seniorem)

Graf. 6.: Jaký je váš vztah k seniorům? (podle pohlaví)

Graf. 7.: Jaký je váš vztah k seniorům? (podle město/vesnice)

Graf. 8.: Myslíte si, že jsou senioři pro společnost přínosem?

Graf. 9.: Dostal(a) jste se někdy do nějakého konfliktu se seniorem?

Graf. 10.: Jak často jste v kontaktu se svými prarodiči (babičkou, dědečkem)?

Graf. 11.: Míra ochoty adolescentů ke spolupráci se seniory

Graf. 12.: Spolupracoval(a) jste již někdy se seniory v rámci nějakého programu, činnosti, kroužku?

Přílohy

Příloha č. 1. Dotazník výzkumného šetření.

Vážení studenti,

jsem studentkou III. ročníku FF UP v Olomouci. Obracejím se na Vás s prosbou o pravdivé vyplnění předloženého dotazníku. Dotazník je anonymní, získaná data budou použita pouze v rámci výzkumu, který je součástí mé bakalářské práce. Ta bude ze strany fakulty zveřejněna.

Přečtete si prosím pozorně každou otázku, vybranou odpověď zakroužkujete, za slovo „jiné“ napište vlastní odpověď.

1. Bydlíte ve společné domácnosti s prarodiči (popř. jinými seniory z rodiny)?

- a) ano
- b) ne

2. Od kolika let považujete lidi za seniory?

- a) méně než 50 let
- b) 51 – 60 let
- c) 61 – 70 let
- d) 71 a více

3. Když se řekne slovo „senior“, představím si:

- a) člověka v důchodu
- b) hodně starého člověka, nemohoucího a nesoběstačného
- c) babičku, dědečka
- d) staršího člověka, který má dospělé děti
- e) člověk moudrý, který má životní zkušenosti
- f) jiné

4. Jaký je Váš vztah k seniorům?

- a) pozitivní (kladný)
- b) spíše pozitivní
- c) neutrální (ani kladný, ani záporný)
- d) spíše negativní
- e) negativní (záporný)

5. Myslíte si, že jsou senioři pro společnost přínosem?

- a) určitě ano

- b) spíše ano
- c) nevím
- d) spíše ne
- e) určitě ne

6. Dostal(a) jste se někdy do nějakého konfliktu se seniorem?

- a) ano, mnohokrát
- b) ano, pouze několikrát
- c) nevzpomínám si
- d) nikdy nedostal(a)

7. Jak často jste v kontaktu se svými prarodiči (babičkou, dědečkem)?

- a) velmi často, téměř denně
- b) dost často, nejméně 1x za týden
- c) méně často, tak 1x za 14 dní
- d) občas, asi 1x za měsíc
- e) téměř vůbec ne, 1x za rok
- f) vůbec ne
- g) nemám žádné prarodiče

8. Zakroužkujte prosím jedno číslo v každém řádku vyjadřující Váš názor.

	Zcela souhlasím	Spíše souhlasím	Rozporné (ano i ne)	Spíše nesouhlasím	Zcela nesouhlasím
Senioři potřebují, aby je ostatní chápali a byli k nim trpěliví	1	2	3	4	5
Senioři mladým lidem nechtějí rozumět	1	2	3	4	5
Větší část seniorů má nmoderní názory	1	2	3	4	5
Tím, že je senior zaměstnán, bere práci mladším	1	2	3	4	5
Senioři by se neměli plést do života mladých	1	2	3	4	5
Není nutné využívat zkušeností seniorů	1	2	3	4	5
Dělám rozdíly mezi starými a mladými lidmi	1	2	3	4	5
Senioři na veřejných místech většinou zdržují	1	2	3	4	5

9. Měl(a) by jste zájem spolupracovat se seniory v rámci nějakého programu (např. organizovaného školou) nebo při jiné činnosti (zájmový kroužek, dobrovolnická činnost apod.)?

- a) určitě ano
- b) spíše ano
- c) nevím
- d) spíše ne
- e) určitě ne

10. Spolupracoval(a) jste již někdy se seniory v rámci nějakého programu, činnosti, kroužku?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

11. Pohlaví:

- a) jsem muž
- b) jsem žena

12. Bydlím:

- a) ve městě
- b) na vesnici

Děkuji Vám za spolupráci a čas, který jste dotazníku věnovali.

Dana Vajdová

ANOTACE

Jméno a příjmení autora: Dana Vajdová

Název katedry a fakulty: Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie. Filozofická fakulta

Název bakalářské diplomové práce: Mezigenerační vztahy pohledem studentů středních škol ve Vsetíně

Vedoucí práce: Mgr. Jitka Hanáčková

Počet znaků: 72 678

Počet příloh: 1

Počet použitých zdrojů: 21

Klíčová slova v ČJ: Mezigenerační vztahy, adolescenti, senioři

Klíčová slova v AJ: Intergenerational relations, adolescents, seniors

Anotace v ČJ: Práce se zabývá kvalitou mezigeneračních vztahů z pohledu adolescentů ve Vsetíně. Hlavním cílem této práce je zjistit, jaký mají adolescenti ve Vsetíně vztah k seniorům. První část shrnuje teoretické poznatky důležité pro správné pochopení souvislostí mezi daty, které jsou uváděny v druhé části. Ta se zabývá vlastním výzkumem a přesnou interpretací dat, které se věnují vlastnímu vztahu, ale také některým determinantům a faktorům souvisejícími s tímto vztahem.

Anotace v AJ: The topic of this thesis is the quality of intergenerational relations from the point of view of adolescents in the town of Vsetín. The main purpose of this thesis is to find out what is the approach of adolescents towards seniors. The first part summarizes the theoretical knowledge necessary for the complete understanding of connections in the data which are then introduced in the second part. This second part deals with the actual research and with the exact interpretation of the data which are used for analysing the actual relations and also some determinants and factors connected to these relations.